

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 113-115 ΤΕΥΧ.

Ἡ συνέχεια τῆς μελέτης τοῦ κ. Σπ. Μινώτου

Η ΚΑΤΕΔΑΦΙΣΙΣ ΤΩΝ ΦΡΟΥΡΙΩΝ ΤΗΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ
ΚΑΙ Η ΟΥΔΕΤΕΡΟΠΟΙΗΣΙΣ

Ἡ Καλὴ Πράξις [ποίημα]	Μαρίνου Σιγούρου
Σολωμικά Σημειώματα.—Ἀνέκδοτη ἐπιστολὴ Δημ. Σολωμοῦ—Κλοπὴ τοῦ Ποιητοῦ ἀπὸ τὸν ὑπέρ-την του.—Ἡ διαθήκη τοῦ Ποιητοῦ	Δ. Χ. Ζῶη
Στὰ παιδιά τοῦ γατροῦ Παλαμᾶ [ἀνέκδοτο]	Γερ. Μαρκοῦ
Μερικά περὶ Slowacki	Ἰ. Α. Θωμοπούλου
Σοφοκλέους Ἡλέκτρα [ἀπόσπασμα]	μετ. Α. Σκιαδαρέση
Ποιήματα	Π. Γ. Τζανετάτου
Μᾶρκος Δεφραράνας, ὁ ποιητὴς τῆς Σωσάννης	Κ. Καιροφύλα
Ἑπτανησιακά Σημειώματα	Στεφ. Δραγούμη
Ἡ παλαιὰ Ζάκυνθος. Τὰ καμπαναριά της	
Πνευματικὴ Ζωή.—Ἡ Δημοσιὰ Βιβλιοθήκη Κερκύρας.—Ἡ τῆς Ζακύνθου.—Ἡ τῶν Πατρῶν.—Ἑπτανησιακά Χρονικά.—Βιβλιογραφία κ. Προέδρου.—Ἡ 50τηρὶς τοῦ Ξενοπούλου.	
Νέα βιβλία.—Ἐφημερίδες καὶ Περιοδικά.	

ΑΘΗΝΑΙ } ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1936
ΕΤΟΣ 10^{ON} ΔΡΑΧ. 10

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ
ΙΟΝΙΟΥ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑΣ

Ἐτησία Δραχ. 50
Ἐξάμηνος » 25

Ἐτησία ἐξωτερικοῦ δολλάρια 2

Διαφημίσεις : Ὀλόκληρος σελὶς ἐξωφύλλου Δραχ. 500
Ἡμίσεια » » » 350

ΕΚΔΟΤΗΣ—ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
ΣΠΥΡΟΣ ΜΙΝΩΤΟΣ

Ἐμβάσματα, συνεργασία καὶ ὅ,τι
ἄλλο σχετικὸ μὲ τὸ περιοδικό,
ἀποστέλλεται στὴ διεύθυνση :

Κον Σπύρον Μινῶτον
Σόλωνος 99 Ἀθήναι

ANTHOLOGIE IONIENNE.— Revue d'histoire et de folklore.
DIRECTEUR.— SP. MINOTTO (avocat)
Rue Tritis Solonos 99 Athènes (Grèce).

Οἱ καθυστεροῦντες τὰς συνδρομὰς των παρακαλοῦνται
θερμότερα ὅπως ἀποστείλωσι ταύτας εἰς τὸν ἐκδότην καὶ Διευ-
θυντὴν τῆς Ἴονιου Ἀνθολογίας Κον Σπύρον Μινῶτον,
Σόλωνος 99 Ἀθήνας.

Παρακαλοῦνται οἱ ἀνταλλάσσοντες τὰς ἐκδόσεις των μὲ
τὴν Ἴονιον Ἀνθολογίαν, ὡς καὶ οἱ συγγραφεῖς νὰ λάβωσι
γνώσιν τῆς ἀλλαγῆς τῆς Διευθύνσεως.

Ἐξεδόθη εἰς 200 ἀντίτυπα

LES FORTS DE CORFOU

Avec preface du prof

ST. SÉFÉRIADÈS

de l'Académie d' Athènes

Une page d'histoire diplomatique, historique et stra-
tergique. par SP. MINOTTO Francs 20. Δραχ. 100

Ἡ Ἑλληνικὴ ἐκδοσις εἰς 100 μόνον ἀντίτυπα τιμᾶται
δραχ. 100. Οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ τὴν ἔχουν ἄς μᾶς γράψουν
ἐγκαίρως ἐμβάζοντες συγχρόνως καὶ τὸ ἀντίτιμον.

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΩΝ ΜΕ-
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΚΟΣΜΗΤΕΙΑ
ΔΩΡΕΑ ΚΑΙ ΧΑΡΙΤΕΡ
ΗΜΕΡΟΜ. 20.8.85
38816

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1936

ΤΕΥΧΟΣ 113—115

ΕΤΟΣ 10^{ον}

Η ΚΑΛΗ ΠΡΑΞΗ

—Στρατιώτη, πέσε νικητής. Ὁ ἥρωας κ' ἂν πεθάνει
θὰ νοιόθει στὸ ἔρμο μνήμα του ποὺ ἀθάνατη θὰ φθάνει
ἢ δόξα τῆς πατρίδας του σὰν νὰ τὸν χαιρετᾷ.

—Παιδί τοῦ κάμπου, πάντα ἐσὺ τῆ νέα σπορὰ νὰ σπείρεις
κ' ὅταν μιὰ μέρα στὸ στερνὸ κλωνάρι πᾶς νὰ γείρεις
θ' ἀκοῦς ἀνεμοσάλεφτο θρόσημα σὰν φυσᾷ.

—Νάφτη, ποὺ φέβγεις μακρινὸ ζητόντας ἀκρογιάλι,
τὶ κ' ἂν σὲ ἀρπάξει τρικυμιὰ στὴν ἀπιστην ἀγκάλῃ;
θᾶναι καράβι τῆς ψυχῆς, ὁ κατάσπρος ἀφρός.

—Τραγουδιστὴ, τοῦς πόθους σου ψάλλε κ' ἄς μὴν τοῦς φτάσεις
κ' ἔταν τὸ δρόμο τῆς ζωῆς ἀγνώριστος περάσεις
θᾶναι γιὰ σὲ μνημόσυνο τοῦ τραγουδιοῦ ὁ ρυθμός.

(Χίος, Δεκέμβρης 1912).

ΜΑΡΙΝΟΣ ΣΙΓΟΥΡΟΣ

Λ. Χ. ΖΩΗ

ΣΟΛΩΜΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

1

Εἰς τὰς ἐπιστολάς τοῦ ποιητοῦ Σολωμοῦ, πού ἐδημοσίευσεν εἰς τὰ «*Παναθήναια*» ὁ μακαρίτης Δε-Βιάζης καὶ εἰς πολλὰς ἀπὸ τὰς ὁποίας, κατὰ τὴν μετάφρασιν, ἔχουν παρεμφερῆ μερικὰ λάθη, σημειώνει, ὅτι ἡ ταχυδρομηθεῖσα τὴν 29 Ὀκτωβρίου 1833 ἀχρονολόγητη ἐπιστολὴ τοῦ Σολωμοῦ «*εἶναι συνέχεια μιᾶς προηγουμένης, ἣτις, ἢ κάπου παρέπεσεν ἢ κατεστράφη*».

Δὲν γνωρίζω τί ἡ ἀπωλεσθεῖσα ἐκείνη ἐπιστολὴ περιεῖχε, καθόλου ὅμως ἀπίθανον νὰ ἦτο καὶ αὐτή, ὡς καὶ αἱ ἄλλαι, ἀπάντησις εἰς ἄλλην ἐπιστολὴν τοῦ ἀδελφοῦ του Δημοτρίου, ἀντίγραφον τῆς ὁποίας εὗρισκω εἰς τοὺς φακέλους τοῦ συμβολαιογράφου Ζακύνθου Γ. Δικοπούλου (Filza 33) καὶ τὴν ὁποίαν μετὰ καὶ τῆς μεταφράσεως δημοσιεύω κατωτέρω.

Zante, li 30 Luglio - Agosto 1833.

Signor Conte Dionisio Solomòs, fratello carissimo.

Siccome il Signor Constantino Volterra Martinengo si propone di adoprare in mio confronto, tutti gli stancheggi possibili per imperdirmi il pagamento de' miei crediti commerciali, definitivamente sentenziati, perciò in vigore della presente, v'incarico di presentarvi a nome mio d'innanzi il Prestantissimo Supremo Consiglio di Giustizia di questi Stati per implorare che esaurito sia al più presto possibile il ressatario ricorso da esso Signor Volterra Martinengo prodotto contro l'eccezione del Giudice Sigr Dottor Aluise Curzola, e che prenda tutte quelle misure che crederrà opportune, onde troncati sieno tali stancheggi; epperò v'instituisco per mio Procuratore, affinché con tal titolo lo possiate sostenere le mie ragioni ed agire a mio nome, promettendovi di tenere per rato, grato ed irrevocabile ogni vostro operato. Addio. L'affezionatissimo vostro fratello

DEMETRIO SALAMON

(Μετάφρασις)

Ζάκυνθος τὴν 30 Ἰουλ. - 11 Αὐγούστου 1833.

Κύριε Κόμι Διονύσιε Σολωμέ, ἀδελφὲ προσφιλέστατε,

Ἐπειδὴ ὁ κύριος Κωνσταντῖνος Βολτέρρας Μαρτινέγκος προτίθεται νὰ χρησιμοποίησῃ ἐν σχέσει πρὸς ἐμέ ὅλας τὰς δυνατὰς κωλυσιεργείας διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν πληρωμὴν τῶν ἐμπορικῶν μου πιστωμά-

των, τελεσιδικῶς ἀποφασισθέντων, διὰ τοῦτο, δυνάμει τῆς παρούσης, σὰς ἐπιφορτίζω νὰ παρουσιασθῆτε ἐξ ὀνόματός μου ἐνώπιον τοῦ Ἐκλαμπροτάτου Κρατικοῦ Ἀνωτάτου Συμβουλίου τῆς Δικαιοσύνης καὶ παρακαλέσετε, ὅπως ἐξαντληθῇ ὅσω τὸ δυνατόν ταχύτερον ἢ καταπιεστικὴ προσφυγὴ παρὰ τοῦ αὐτοῦ Κυρίου Βολτέρρα Μαρτινέγκου προσαχθεῖσα κατὰ τῆς ἐνστάσεως τοῦ Δικαστοῦ Κου Δ)ρος Ἀλοῦσιου Κούρτσολα καὶ λάβῃ ὅλα τὰ μέτρα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα θὰ νομισθῇ πρόσφορα πρὸς ἄρσιν τοιούτων κωλυσιεργιῶν ὅθεν σὰς ἐγκαθιστῶ Ἐπίτροπόν μου, ὅπως ὑπὸ τοιοῦτον τίτλον δυνηθῆτε νὰ ὑποστηρίξετε τὰς ἀξιώσεις μου καὶ ἐνεργήσετε ἐξ ὀνόματός μου, σὰς ὑπόσχομαι δὲ νὰ θεωρήσω βεβαίαν, ἀρεστὴν καὶ ἀμετάκλητον πᾶσαν ἐνέργειάν σας. Χαῖρε.

Ὁ ἀφοσιωμένος ἀδελφός σας
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΣΟΛΩΜΟΣ»

Τὴν ἀνωτέρω ἐν ἀντιγράφῳ ἐπιστολὴν, ἐμφανισθεὶς ὁ αὐτὸς Δημήτριος Κόμις Σολωμὸς ἐνώπιον τοῦ συμβολαιογράφου Γ. Δικοπούλου, παρέδωκεν εἰς αὐτὸν αὐθημερὸν πρὸς φύλαξιν εἰς τὰ ἀρχεῖα του, παρουσίᾳ τῶν μαρτύρων Ἀντωνίου Βερυκίου καὶ Μαρίνου Ταβουλάρη.

2*

Εὗρισκόμενος ὁ Διον. Σολωμὸς εἰς Ζάκυνθον καὶ πρὶν ἀκόμη ἀναχωρήσῃ διὰ Κέρκυραν, εἶχε προσλάβει, ὡς ὑπηρετὴν, κάποιον Δημήτριον Τζαννετόπουλον, λεγόμενον Καρβέλην, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχεν ἐμπιστευθῆ ἓνα τρίφωτον ἀσημένιον κανδηλιέρι μὲ τὴν διαταγὴν, ἀφοῦ τὸ χρησιμοποιεῖ τὴν νύκτα, νὰ τὸ κλειδώσῃ καὶ νὰ τὸ προσέχη καλῶς. Τὸ κανδηλιέρι τοῦτο ἀπὸ ἀμέλειαν τοῦ ὑπηρετοῦ ἐκλάπη πρὸς λύπην τοῦ Σολωμοῦ, ὁ ὁποῖος καὶ ἐνήγαγεν εἰς τὸ δικαστήριον τὸν ὑπηρετὴν τοῦ τὴν 14 Φεβρουαρίου 1828. Μάρτυρας τῆς κατηγορίας εἶχε προτείνει ὁ Σολωμὸς τοὺς Ἐμμ. Λεονταράκη, Παναγ. Ταβουλάρη, Γεώργ. Τερτσέτην, Διογ. Μπερτέλην καὶ τὸν ἕτερον ὑπηρετὴν τοῦ Παῦλον Μαρτέζον, οἱ ὁποῖοι καὶ κατέθεσαν :

α') ὅτι «ὁ Τζαννετόπουλος μὲ ὅλον ὅτι ὁ Κορ Σολωμὸς τοῦ εἶχε δάσει ὄρδηνιὰ νὰ μὴν ἀνοίγῃ ποτὲ τὴν πιασὴ θύρα, αὐτὸς τὴν ἀνοίγει καὶ τὴν ἔδενε μὲ ἓνα βούρλο, ἀφήνοντας ὅλο τὸ σπίτι εἰς τελείαν παράτησιν καὶ τὸ κανδηλιέρι χωρὶς καμμίαν φύλαξιν καὶ β') ὅτι ὁ αὐτὸς Τζαννετόπουλος ἔπαιζε συχνὰ καὶ ἔφτασε νὰ παίξῃ τὸ φαῖ ὅπου εἶχε ἀγοράσει διὰ τὸ τραπέζι».

Συνήγορον εἶχε προσλάβει τὸν δ)ρα Ἰ. Γαλβάνην, τὸ δὲ δικαστήριον ὑπεχρέωσε τὸν μηνυθέντα ὑπηρετὴν νὰ πληρώσῃ τὴν ἀξίαν

(*) Πρβλ. Περιοδικὸν «Μούσαι», τεύχη 15 Αὐγούστου καὶ Σεπτεμβρίου 1936.

τοῦ κλαπέντος ἀντικειμένου ἐκ ταλλήρων διακοσίων, κατόπιν ἐκτιμήσεως πραγματογνωμόνων, οἱ ὅποιοι εἶχον γνωρίσει τὸ κανδηλιέρι τοῦ Σολωμοῦ.

3*

Εἰς τοὺς φακέλους Διαθηκῶν τοῦ παρὰ τῷ Ἀρχαιοφυλακείῳ μας συμβολαιογράφου Γ. Δικοπούλου τηρεῖται ἐπικάλυμμα διαθήκης (ἀρ. εὔρετ. 289), ἐπ' αὐτοῦ δὲ σημειοῖ ὁ αὐτὸς συμβολαιογράφος Ἰταλιστί, ὅτι τὴν 19 Νοεμβρίου-1 Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 1828 προσκληθεὶς παρὰ τοῦ εὐγενοῦς κ. Διονυσίου κόμιστος Σολωμοῦ ποτὲ Νικολάου εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ εἰς τὸν β' ὄροφον αὐτῆς, εὔρε τὸν εἰρημένον κόμιτα Σολωμὸν συντροφευμένον ἀπὸ τοὺς κ.κ. Ἀνδρέαν Δ. Γαίταν, Δημήτριον Δ. Κοκκίνην καὶ δ)ρα Ἰωάννην Α. Γαλβάνην, ἐνώπιον τῶν ὁποίων τοῦ ἐπαρουσίασε τὴν διαθήκην του, μετὰ καὶ ἀντιγράφου αὐτῆς, λέγων ὅτι ἐγράφη αὕτη καὶ ὑπεγράφη ἰδιοχείρως του καὶ ὅτι περιέχει τὰς τελευταίας θελήσεις του, τὸν παρεκάλει δὲ νὰ τὴν πρωτοκολλήσῃ καὶ τὴν διαφυλάξῃ, ἐν περιπτώσει δὲ θανάτου τοῦ αὐτοῦ Σολωμοῦ, ἀποσφραγίζων νὰ τὴν δημοσιεύσῃ κατὰ Νόμον. Συγχρόνως παρεκάλει καὶ τοὺς, ὡς ἄνω, παρόντας μάρτυρας, εἰς τοὺς ὁποίους ἔδωκε τὸν ὄρκον τῆς σιωπῆς, νὰ βεβαιώσουν διὰ τῆς ὑπογραφῆς των.

Ἡ ἐν λόγῳ διαθήκη ἦτο ἐσφραγισμένη εἰς τρία μέρη με ἰσπανικὸν κηρὸν παρὰ τοῦ ἰδίου Σολωμοῦ, βεβαιώσαντος τὸν συμβολαιογράφον, ὅτι εἶχε προνοήσει δι' αὐτῆς καὶ δι' ἀγαθοεργοῦς σκοποῦς. Τὸ ἐπικάλυμμα, ἐσφραγισμένον καὶ αὐτὸ ὑπὸ τοῦ συμβολαιογράφου, ἔφερε τὰς ὑπογραφὰς τοῦ τε Δ. Σολωμοῦ, τῶν τριῶν μαρτύρων καὶ τοῦ συμβολαιογράφου.

Ἡ διαθήκη παρέμεινεν ἐν τῷ γραφείῳ τοῦ συμβολαιογράφου ἐπὶ τριετίαν, διότι ἐκ σημειώσεως ἐπὶ τοῦ ὀπισθεν μέρους τοῦ ἀεσφραγισμένου ἐπικαλύμματός της βεβαιοῦται, ὅτι τὴν 5)17 Ὀκτωβρίου 1831, προσκληθεὶς καὶ πάλιν ὁ συμβολαιογράφος μετέβη εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Δ. Σολωμοῦ, ἀεσφράγισε τὴν διαθήκην καὶ τὴν παρέδωκε, τῇ αἰτήσει του, εἰς τὸν αὐτὸν διατάκτην.

Ποῖαι αἱ ἐν τῇ διαθήκῃ ἐκείνῃ τελευταῖαι θελήσεις τοῦ Σολωμοῦ, τίνες οἱ λόγοι, ποὺ τὸν ἠνάγκασαν, ἐπιστρέψαντα ἐκ Κερκύρας ν' ἀποσύρῃ τὴν διαθήκην του, ποία ἡ τύχη τῆς διαθήκης, ἂν αὕτη δὲν εἶχε σχισθῆ, δὲν μοῦ εἶναι γνωστά. Οὐδὲ ἀπὸ τὰς μέχρι τοῦδε ἐρεῦνας μου, εἰς τὸ Ἀρχαιοφυλακεῖον μας ἀνευρέθη νεωτέρα τοιαύτη, ἂν καὶ εἶναι γνωστόν, ὅτι τὸ ὄλον σχεδὸν τῆς λοιπῆς ζωῆς του ὁ Ποιητὴς μας διήνυσεν ἐν Κερκύρῃ, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὴν 9)21 Νοεμβρίου 1857.

Α. Χ. ΖΩΗΣ

ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΟΥ ΓΙΑΤΡΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

Παιδιά μου, ἐκεῖ ποὺ φεύγετε μὴν ἄνεμος ψυχή, μόνον ἢ εὐχή μου ὡς ζέφυρος ἔσας ν' ἀκολουθήσῃ :
 με αὐτῆνε σὰν ἀράξετε στὸν τόπο ποὺ σὰς κράζει
 θὰ ποῦν, θαρρῶ, οἱ γονεοὶ σας : με τὴν εὐχή μας μοιάζει
 (ἀνέκδοτον) ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΜΑΡΚΟΡΑΣ

ΜΕΡΙΚΑ ΠΕΡΙ SLOWACKI

Ἀληθῆ καὶ ἀκριβῆ εἶναι τὰ ὅσα γράφει περὶ τοῦ Slowacki ὁ καθηγητὴς κ. Ζώρας, ὁ ὁποῖος ἐλπίζω νὰ μοῦ συγχωρήσῃ μιά μου μόνο παρατήρηση. Μεταξὺ ἄλλων γράφει εἰς τὸ ἐν λόγῳ ἄρθρον του :

«Δὲν ἀποκλείεται ὁ κάπως εἰρωνικὸς τόνος τοῦ Slowacki νὰ ὀφείλεται σὲ κάποια ζηλοτυπία γιὰ τὴ μεγάλη φήμη, ποῦχε ἀποκτήσει σὲ τόσο νεανικῇ ἡλικίᾳ ὁ «Ἕλληνας συνάδελφός του».

Θὰ πρέπη νὰ διαβάσῃ κανεὶς τὰ ἔργα τοῦ Slowacki καὶ τὶς ἐπιστολὰς του, γιὰ νὰ ἰδῇ διάφανο τὸ βαθὺ φιλελληνισμό του ἀφ' ἑνός, ἀλλὰ καὶ τὴ φιλοσκαυμοσύνη του ἀφ' ἑτέρου. Ἡ «εἰρωνική» αὐτῆ τάσις του ἦταν ἔμφυτη, ψυχόρμητη, ἦταν ἡ ψυχοτροπία του τέτοια· ἀλλὰ καὶ ἑξωτερικὲς συνθήκες καθιστοῦσαν ἐντονώτερη τὴ φιλοσκαυμοσύνη του αὐτῆ. Νέος, ζωηρός, ρομαντικὸς καθὼς ἦταν, ἔβλεπε με πικρία μεγάλη τὴν παγερὴ ἀδιαφορία τῶν εὐρωπαϊκῶν ἀνακτοβουλιῶν γιὰ τὸ πολωνικὸ ζήτημα. Ἐβλεπε ὅτι ἡ λέξεις «Ἐλευθερία τῶν Λαῶν» ἦσαν, καθὼς καὶ τὸ ζήτημα τῶν «Ἐθνότητων» ὠραῖοι, ἀλλὰ «ἐπιστολιμαῖοι» ὄροι τοῦ διπλωματικοῦ λεξιλογίου.

Ὁ σατυρικός του αὐτὸς τόνος εἶναι διάχυτος σὲ ὅλα του τὰ ἔργα. Καὶ φαίνεται ὅτι ἡ θεὰ τοῦ πλουσιοντυμένου καὶ γαντοφορεμένου Σολωμοῦ θὰ τοῦ ἔκαμε κωμικὴ κάπως ἐντύπωση, ἀφ' ἑνός γιὰτι εἶχε ἀκούσει πόσο τραχὺς εἶχε διεξαχθῆ στὴν Ἑλλάδα ὁ ἀπελευθερωτικὸς ἀγὼν καὶ με πόσες στερήσεις καὶ κακουχίες ἀνεκδιήγητες εἶχαν ἀγωνισθῆ οἱ Ἕλληνες γιὰ τὴν Ἐλευθερίαν τους, καὶ περιέμενε ἴσως πειδωχοντυμένο καὶ λιγώτερο ἀριστοκράτη νὰ δῇ τὸν ἐθνικὸ βάρδο τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως· καὶ ἀφ' ἑτέρου γιὰτι αὐτοεξόριστος κι' αὐτὸς ἀπὸ τὴν πατρίδα του καὶ πικραμένος ἀπὸ τὴ θλιβερὴ ἀποτυχία τῆς πολωνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1830, ταξίδευε ὄχι ὑπὸ καλὰς συνθήκας. Γι' αὐτὸ τοῦ φάνηκε ἀκόμη

πειὸ ζωηρὴ ἢ ἀντίθεσις μεταξὺ τοῦ Σολωμοῦ, πού ἔβλεπε στὸ πλοῖο, καὶ τοῦ Σολωμοῦ πού θὰ περίμενε νὰ δῆ.

Στὸ τέταρτο βιβλίο ξεχύνει τὴ νοσταλγία του γιὰ τὴν πατρίδα του, τὴ σκλαβωμένη, καὶ θερμαίνει τὴν καρδιά τοῦ Πολωνοῦ ἀναγνώστη του, πού διωγμένος ἀπ' τὴν πατρικὴ γῆ ἢ σκλαβωμένος, δὲν ἔχει τὴν εὐτυχία ν' ἀναπνεύσῃ ἐλεύθερα, νὰ ζήσει τὴ γαληνὴ ζωὴ τῆς πολωνικῆς φύσεως ἐλεύθερος, σ' ἐλεύθερη γῆ. Μὰ τὴν ἀλήθεια, ὅπως ὁ ἴδιος λέει, «εἶναι πρᾶγμα εὐχάριστο νὰ ξαναγυρίζῃ κανεὶς καὶ νὰ κἀθεται μπροστὰ στὸ σπιτάκι του, ὅταν καταπαύουν οἱ θόρυβοι, ὅταν οἱ γρύλλοι ἀρχίζουν πάνω στὰ χορτάρια τὸ νυκτερινό τους τραγοῦδι, κ' ὅταν ὁ γέρος σκύλος ἀνοίγει σπρώχνοντας τὴν κλειστὴ πόρτα τοῦ σπιτιοῦ καὶ ξαπλώνεται στὰ πόδια τοῦ ἀφέντη...».

Ἡ μελαγχολία του καὶ ἡ θερμὴ αὐτὴ νοσταλγία θυμίζουν τὰ δικά μας δημοτικὰ «Τραγοῦδια τῆς ξενητειᾶς», καθὼς οἱ πολιτικὲς του παρατηρήσεις, πού ἀναφέρει σποραδικὰ, μᾶς θυμίζουν τοῦ Chateaubriand τὸ «Itinéraire», μὲ τὸ ὁποῖον ἔχει κί' ἄλλες ὁμοιότητες.

Πάντως ἐκεῖνο πού πρέπει νὰ τονισθῆ, εἶναι τοῦτο, ὅτι τὰ λόγια, πού λέει γιὰ τὸν ἐθνικὸ μας ποιητὴ, εἶναι ἐκδήλωσις ὄχι καμμιᾶς ζηλοτυπίας, ἀλλὰ τῆς ψυχορμῆτου φιλοσκωμμοσύνης του, ἢ ὁποῖα καὶ στ' ἄλλα του ἔργα εἶναι ἀφθονη καὶ «ἄ-φθονος». Αὐτὸ θὰ κριθῆ καλλίτερα, ὅταν δῆ τὸ φῶς ἢ ἑλληνικὴ μετάφρασις.

Στὸν κύριο Ζώρα ὀφείλουμε εὐγνωμοσύνη, γιὰτὶ ὄχι μόνο στὴν Ἰταλία τιμᾷ τὴν Ἑλλάδα μὲ τὴν πολύτιμη ἐργασία του, ὅπως καὶ ὁ Καθηγητὴς κ. Ἀμαντος ἐτόνισε στὸ «Ἐλεύθερο Βῆμα», ἀλλὰ κί' ἐδῶ στέλνει πολύτιμα ἄρθρα περὶ ξένων λογοτεχνιῶν, πού ἐνδιαφέρουν τὴν πατρίδα μας.

ΙΩΑΝΝΗΣ Α. ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΣ*

(*) Ἀλληλογραφία:

Παρακαλεῖσθε θερμῶς, κ. Θωμόπουλε, νὰ μᾶς γνωρίσετε τὴν διεύθυνσίν σας.
«Ἰόν. Ἀνθ.»

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΔΙΣΤΙΧΑ ΖΑΚΥΝΘΟΥ

Θὰ φύγῃς, κί ὅλες οἱ χαρὲς θὰ φύγουνε ἀπὸ μένα,
καὶ πάντοτε τὰ μάτια μου θε νᾶναι δακρυσμένα!

Θάλασσα ποῦλα τὰ νερά καὶ τὰ ποτάμια πίνεις,
ἀπὸ τὰ δακρυάκια μου πλατύτερη θὰ γίνῃς!

Νὰ χαμηλῶναν τὰ βουνά, νὰ πέφτανε τὰ δέντρα
νᾶβλεπα τὴν ἀγάπη μου, ν' ἀνοίγαμε κουβέντα!

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΗΛΕΚΤΡΑ

Στίχ. 68 καὶ ἐπόμε.

᾽Ω φῶς ἀγνὸ ἀπὸ τὴν ἡμέρα
καὶ σὺ ἰσομερασμένε ἀγέρα
τῆς γῆς, τί μοιρολόγια μου γροικᾶτε
τραγουδιστά,
πόσες πληγὲς μπροστὰ
στὰ ματωμένα στέρνα μου κυττᾶτε,
ἄμα οἱ νυχτιὲς περνᾶνε οἱ σκοτεινές!
Μὰ καὶ στίς μακρυνές μου ὄλονυχτιές,
ξέρουνε τοῦ ἄθλιου αὐτοῦ σπιτιοῦ τὰ μισητὰ κρεβάτια
πόσον καιρὸ καὶ πῶς
θρηνῶ τὸ δόλιο μου πατέρα,
πού ὁ πόλεμος θανατερός
στὴ γῆ τὴ βάρβαρη ἐκεῖ πέρα
ὄχι, δὲν τοῦκλεισε τὰ μάτια,
μὰ ὁ Αἴγισθος μὲ τὴ μάνα μου, πού ἐτόλμησε
μαζί της στὸ κρεβάτι νὰ τὸν βάλῃ,
σὰ δρῦν οἱ ξυλοκόποι, ἔτσι τοῦ ἀνοίξανε
μὲ φονικὸ πελέκι τὸ κεφάλι!
Κί' ὅμως συμπόνια, ἀλλοίμονο,
καμμιὰ ἄλλη ἔξω ἀπὸ μὲ δὲν ἔχει νοιώσει
γιὰ σένα πατέρα μου,
πού ἔτσι ἄπρεπα καὶ οἰκτρὰ ἔχουνε σκοτώσει!
'Ἄλλ' ὄχι' νὰ μοιρολογῶ,
νὰ δέρονται, νὰ σκούζω ἐγὼ
γιὰ τὸ σφαγμένο μου πατέρα
δὲ θανά πάσω, ὅσον καιρὸ
ἄχτιδες ἀστεριῶν λαμπρὲς θωρῶ
κί' ὅσο βλέπω τὸ φῶς ἀπ' τὴν ἡμέρα,
Σάν ἀηδονάκι ἀσίγητο,
τεκνοξεκληρισμένο,
θὰ ξεφωνίζω μπρὸς σ' αὐτὲς
τίς θύρες μου τίς πατρικὲς
μὲ ἀντίλαλο θλιμένο
᾽Ω Χάροντα, ἄγριε βασιλιά τοῦ κάτω
κόσμου, ὦ ἄγγελε μαῦρε τοῦ θανάτου,
κ' ἔσεῖς θεϊκὲς κατάρες,

καὶ τύψεις, φοβερὲς ψυχῆς τρομάρες,
 ποὺ βλέπετε καθένα ἔσεῖς ἀδικοσκοτωμένο
 καὶ δὲ σᾶς φεύγουν ἀπ' τὸ μάτι
 ὅσοι τὸ ξένο ἐκλέψανε κρεβάτι,
 ἐλάτε ἐδῶ! βοηθῆστε!
 τὸ φόνο τοῦ πατέρα μου ἐκδικῆστε!
 καὶ τὸν ξενητεμένο μου ἀδερφὸ
 στείλετε πίσω,
 γιατί μονάχη δὲν μπορῶ
 πιά, τῆ βαρειά μου λύπη νὰ κρατήσω.
 Λευκάδα 6/11/1930.

Μετάφρ. ΑΝΑΣΤ. ΣΚΙΑΔΑΡΕΣΗ

ΟΝΕΙΡΟ

Ἦναι φάνηκες στὸν ὕπνο μου γλυκὸ
 κι' εἶπες τῆς χαρᾶς τὸ παραμῦθι.
 Τὸν κρυφὸ μου γλύκανες καημὸ
 καὶ στὸ χᾶδι σου ὁ πόνος μου κοιμήθη...

ΣΑΝ ΠΑΝΑΓΙΑ

Στὴν εὐωδιά σου, ποὺ ἀπόμεινε, μεθοῦσα,
 κι' ἔτι ἀγγίζεις τὸ γέμιζα φιλιὰ,
 καὶ στὸν καθρέφτη τὸν ἴσκιό σου φιλοῦσα,
 σὰν τῆ θλιμένην ἄγια Παναγιά.

ΚΛΑΜΜΑ

Στοῦ χρόνου τὸ ἀκατάλυτο Βασίλειο
 κύλησε κι' αὐτὴ ἡ στιγμή καὶ πάει...
 Κ' ἡ θλίψη μου, σύννεφο ἔκρυψε τὸν ἥλιο,
 ποὺ σὲ βουβῆ κι' ἀργῆ βροχῆ ξεσπάει.

Η ΖΩΗ

Βαρεῖα ἡ ζωὴ καὶ τύραννος ἡ σκέψη
 κι' ὁ πόνος τῆς κι' ἡ θλίψη παραστάτης.
 Φαρμάκι στὴν καρδιά τὸ πέρασμά τῆς,
 ἄδης ποὺ μᾶς τρώει γιὰ νὰ θεριέψη...

ΠΑΝ. ΓΕΡ. ΤΖΑΝΕΤΑΤΟΣ

Κ. ΚΑΙΡΟΦΥΛΑ

ΛΗΣΜΟΝΗΜΕΝΟΙ ΖΑΚΥΝΘΙΟΙ ΛΟΓΙΟΙ

ΜΑΡΚΟΣ ΔΕΦΑΡΑΝΑΣ

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΣΩΣΑΝΝΗΣ

Μεταξὺ τῶν Ζακυνθίων ποὺ διεκρίθησαν εἰς τὰ γράμματα κα-
 τέχει ἐκλεκτὴν θέσιν καὶ ὁ Μάρκος Δεφαράνας. Ὁ Κ. Σάθας, ἄγνω-
 στον διατί, τὸν ἀποκαλεῖ Κύπριον. Τὸ σφάλμα του τοῦτο ἦλθε νὰ διορ-
 θώσῃ ἀργότερα ὁ διάσημος Γάλλος ἐλληνιστῆς Αἰμ. Λεγκράν, ὁ ὁποῖ-
 ος εἰς τὸν πρῶτον τόμον τῆς «Bibliothèque Grecque vul-
 gaire» (1880) τονίζει ὅτι οὐδαμῶς βασίζεται ἡ γνώμη αὕτη τοῦ Σά-
 θας, ἀπεναντίας φαίνεται ὅτι τὸ ποίημα τοῦτο ἀνήκει εἰς Κρήτα συγ-
 γραφέα, ἂν κρίνῃ τις ἀπὸ τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα εἰς τὸ ὁποῖον ἔχει
 γραφῆ τὸ ἔργον τοῦτο. Καὶ ἔτσι, διορθῶν τὸ ἔν σφάλμα ὁ Λεγ-
 κράν περιέπεσε καὶ αὐτὸς εἰς ἄλλο, τὸ ὁποῖον ὁμοῦς ὁ ἴδιος ἔσπευδε νὰ
 ἐπανορθώσῃ τὸ ἐπόμενον ἔτος (1881), ὅτε ἐξέδωκε τὸν δεῦτερον τόμον
 τῆς «Δημοτικῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης,» καθορίσας τὴν ἀληθῆ πα-
 τρίδα τοῦ συγγραφέως.

»Σήμερον, γράφει ὁ Λεγκράν, δὲν ὑπάρχει πλέον ἀμφιβολία, διότι
 ὁ ἴδιος ὁ Δεφαράνας ἀνέλαβε νὰ τὴν διευκρινήσῃ. Ὅταν συνέτασσον
 τὸν πρόλογον τοῦ πρώτου τόμου μου, δὲν εἶχον ὑπ' ὄψιν ἕν ἄλλο ποί-
 ημα τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως, εἰς τὸ ὁποῖον μᾶς ἀποκαλύπτει ὅτι πατρίς
 του ἦτο ἡ Ζάκυνθος. Τὸ σπανιώτατον τοῦτο ἔργον ἔχει τίτλον :

«Λόγοι διδακτικοὶ τοῦ πατρὸς πρὸς τὸν υἱόν» ἐκδοθέν ἀπὸ τὸν
 Ἀνδρέαν Κουνάδην εἰς τὴν Βενετίαν τὸ ἔτος 1543 καὶ ἀποτελούμενον
 ἀπὸ δέκα τέσσαρας σελίδας.» Εἰς αὐτὸ μεταξὺ τῶν ἄλλων, γράφει :

Στίχοι τριακόσιοι ἐνενηντα τρεῖς εἶνε ἐπᾶ γραμμένοι
 ὅλοι εἶνε λόγοι διδακτικοὶ ὅπου εἶνε ἐπᾶ βλαμμένοι.
 Καὶ κείνος ὅπου τάκαμε στὴν Βενετία τιμήθη,
 τὰ γονικά του λέγουσι στὴν Ζάκυνθο γεννήθη».

Κατωτέρω δὲ παραθέτει δι' ἀκροστιχίδος τὸ ὄνομά του, τὸ ὁποῖ-
 ον ὁ ἴδιος γράφει Μάρκος Δεφαράνας, καίτοι ὁ κ. Λ. Ζώης (Λεξικὸν
 φιλολογικὸν καὶ ἱστορικὸν Ζακύνθου) βεβαιώνει ὅτι ἐκ τῶν σωζομέ-
 νων εἰς τὸ Ἀρχιεπισκοπικὸν Ζακύνθου ἐγγράφων προκύπτει ὅτι τὸ ὄνομα
 ἐγράφετο Δαφαράνας ἢ Ντοφαράνας. Ὅπως δὲ τὸ ὄνομα του δεῖ-
 κνύει καὶ ὑπὸ τὰς τρεῖς αὐτὰς γραφὰς τὴν ἰταλικὴν προέλευσιν τῆς
 οικογενείας ταύτης.

Καὶ ἄλλο σφάλμα του διορθῶναι ὁ Λεγκράν εἰς τὸν δεῦτερον τό-
 μον του, ἀναιρῶν τὴν παλαιότεραν γνώμην του ὅτι τὸ ποίημα «Ἰστο-

ρία τῆς Σωσάννης» ἦτο ἔργον τῶν πρώτων χρόνων τοῦ Ζ. αἰῶνος (καὶ τὴν ὁποίαν ἠκολούθησαν οἱ Π. Χιώτης (Ἱστορία Ζακύνθου τόμ. ΣΤ' 305) καὶ Λ. Ζώης (Λεξικὸν σελ. 212), ἀναγράφοντες ὡς ἔργον τοῦ ΙΖ' αἰῶνος). Ἴδου τί ἀκριβῶς γράφει εἰς τὸν πρῶτον τόμον τοῦ ὁ Λεγκράν σχετικῶς μὲ τὸ ἔργον καὶ τὸν συγγραφέα του :

» Ἡ Ἱστορία τῆς Σωσάννης, πολλάκις ἀνατυπωθεῖσα εἰς τὴν Βενετιαν, δὲν ἀπέκτησεν ὅμως ποτὲ τὴν φήμην μερικῶν ἄλλων λαϊκῶν ποιημάτων, ὅπως «ἡ ὠραία Βοσκοπούλα» καὶ ὁ «Ἐρωτόκριτος». Θὰ ἦτο δύσκολον νὰ καθορίσωμεν μίαν ἀκριβῆ χρονολογίαν τῆς ἐμφανίσεως τοῦ μικροῦ τούτου ποιήματος. Ὑπὸ τὴν σημερινὴν του μορφήν φαίνεται ὅτι ἀνέρχεται εἰς τὸν ΙΖ' αἰῶνα, ἀλλὰ δὲν θὰ ἐξεπληροσώμην ἂν ἦτο, ὅπως τόσα ἄλλα, μία ἔμμετρος ἀνακαίνισις ἐνὸς πρωτοτύπου πολὺ παλαιότερου. Ὁ συγγραφεὺς τῆς «Ἱστορίας τῆς Σωσάννης» ἐφρόντισε νὰ καταστήσῃ γνωστὸν ποῦ θὰ ἠδυνάμεθα νὰ εὔρωμεν τὸ ὄνομά του. Ὅπως προκύπτει ἀπὸ τοὺς δύο τελευταίους στίχους τοῦ ποιήματος, πρέπει ν' ἀναζητήσωμεν τὸ ὄνομα αὐτὸ «εἰς τὰ κεφάλαια τῆς ἀρχῆς». Πράγματι, ἂν λάβωμεν τὰ ἀρχικὰ γράμματα τῶν πρώτων δέκα πέντε πρώτων μόνον στίχων, διακρίνομεν ὅτι σχηματίζουν «Μάρκος Δεφαράνας» ὄνομα καὶ ἐπώνυμον τοῦ στιχοπλόκου».

Εἰς τὸν δεῦτερον ὅμως τόμον τοῦ ὁ Λεγκράν (σελις προλόγου α') ἐπανορθώνει τὸ σφάλμα τοῦ ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐποχὴν τῆς συγγραφῆς, λέγων ὅτι «πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς γραφέν τὸ ἔργον τοῦτο κατὰ τὰ μέσα τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰῶνος, καθ' ὅλας τὰς ἐνδείξεις. Πράγματι ὁ Δεφαράνας ἐτιμᾶτο, ὅπως γράφει ὁ ἴδιος, εἰς τὴν Βενετιαν τὸ 1543, ὅτε ἐτυπώθησαν οἱ «Διδακτικοὶ λόγοι» του, δύναται τις δὲ νὰ παραδεχθῆ πιθανώτατον ὅτι τότε ἦτο τοῦλάχιστον τριάκοντα ἐτῶν, ἐπομένως κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος, δηλαδὴ μετὰ 58 ἔτη, δὲν θὰ ἐσκέπτετο βεβαίως νὰ γράψῃ ποιήματα, ἂν ὑποθεθῆ ὅτι ἔζη ἀκόμη».

Καὶ ἔτσι ἀνηρέθησαν πλέον δύο σπουδαῖα σφάλματα διὰ τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐποχὴν τῆς δράσεως τοῦ Δεφκράνα.

Πότε ἐγένεν ἡ πρώτη ἐκδοσις τοῦ ποιήματος «Ἱστορία τῆς Σωσάννης» δὲν γνωρίζομεν, διότι δὲν σώζονται ἀντίτυπα τῆς ἐκδόσεως τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰῶνος. Ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Λεγκράν (E. Legrand, Bibliographie Hellenique aux XV et XVI siecles, τόμ. Δ' σελ. 16) ὁ διάσημος ἐλληνιστὴς καὶ φιλέλληνας Μαρτίνος Κρούσιος εἶχεν εἰς τὴν βιβλιοθήκην του ἓν ἀντίτυπον τοῦ ἔργου τούτου, ἐκδόσεως Βενετίας, τοῦ ἔτους αφεθ' (1569) τὸ ὅποιον ἔφερεν ἰδιοχείρως εἰς τὸ ἐξώφυλλον «Μάρκος Δεφαράνας ἐκ τῆς νήσου Ζακύνθου». Ὁ Κρούσιος ἔζη κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ ἴσως ἔλαβε τὸ ἀντίτυ-

πον τοῦτο ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν συγγραφέα. Δὲν γνωρίζομεν τί ἀπέγι-
νεν τὸ ἀντίτυπον τοῦτο τοῦ Κρούσιου.

Ὁ Σάθας σημειώνει μίαν ἐκδοσιν τῆς «Ἱστορίας τῆς Σωσάννης» γενομένην τὸ 1663, ἀλλ' ὁ Λεγκράν δὲν κατώρθωσε νὰ εὔρῃ ἀντίτυπον ταύτης. Ἀναφέρει δὲ ὡς τὰς καλλιτέρας ὄλων τὰς ἐκδόσεις τοῦ 1638 καὶ 1671 γενομένας εἰς τὴν Βενετιαν.

*
**

Ὁ διάσημος Γερμανὸς Βυζαντιολόγος Κρουμβάχερ εἰς τὴν κλασικὴν «Ἱστορίαν τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας» του (τόμος Γ' σελις 75) ἀποκαλεῖ τὸν Δεφαράναν «Ζακύνθιον, γράψαντα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰῶνος δύο ποιήματα, τὰ ὅποια κατὰ τὸ ἀγροῖκον τῆς ιδέας καὶ τῆς φράσεως δύναται νὰ παραβληθῶν πρὸς τὰ ἔργα τοῦ Σαχλίκη. Εἰς τὸ πρῶτον ἔργον του «Λόγοι διδακτικοὶ τοῦ πατρὸς πρὸς τὸν υἱόν» ὁ συγγραφεὺς ἔχει ὡς πρότυπον τὴν «Παραίεσιν» τοῦ Σαχλίκη, πρὸς τὴν ὁποίαν κοινὴν ἔχει τὴν χυδαιότητα τῆς φράσεως καὶ πολλοὺς στίχους. Χαρακτηριστικὰ τινὰ ὑποδεικνύουν τὴν ἰταλικὴν πηγὴν. Τὸ δεῦτερον ἔργον του «Ἱστορία ἐκ τῶν τοῦ Δανιὴλ περὶ τῆς Σωσάννης» πιθανῶς εἶνε διασκευὴ παλαιότερου προτύπου συνηρμοσμένου πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς ἐποχῆς».

Οἱ «Διδακτικοὶ λόγοι» του ἐξετυπώθησαν τὸ 1543 εἰς τὴν Βενετιαν, ἀλλὰ δὲν εἶχον τὴν αὐτὴν ἐκδοτικὴν ἐπιτυχίαν τὴν ὁποίαν εἶχεν ἡ «Ἱστορία τῆς Σωσάννης» καὶ ἐπομένως ἔγιναν ὀλίγα ἀνατυπώσεις τοῦ ἔργου τούτου, ἴσως διότι ἦτο πλήρες βωμολογιῶν, αἱ ὁποῖαι δὲν ἐπέτρεπον τὴν εἴσοδον τοῦ βιβλίου τούτου εἰς τὰς οἰκογενείας.

Οἱ στίχοι τοῦ Δεφαράνα εἶνε ἀρμονικοὶ καὶ ἡ γλῶσσα του ρέουσα καὶ χωρὶς ὑπερβολικῶν ἰδιωτισμῶν. Τὰ κατωτέρω ἀποσπάσματα δίδουν ἰδέαν τῆς γλαφυρότητος καὶ ἀρμονικότητος τοῦ ποιήματος «Ἱστορία τῆς Σωσάννης» :

Ἦταν εἰς τὸ παλάτι τοῦ ζωγραφιστοὶ καὶ θόλοι,
στὸν γύρον εἶχε τὰ δεινὰ, θρύσες καὶ περιβάλλι,
μπαῖναν καὶ ἐβγαῖναν τὰ νερά, τὸ γύρωσαν χαντάκια,
μερτιῆς καὶ δάφνες μὲ ἀνθοὺς ἀπάνω στὰ χαράκια.
Πουλιὰ πετούμενα ὅσαν 'κεῖ κ' ἔκαναν τὲς φωλιές τους
ἀργά, ταχεῖα νὰ κηλαδοῦν ν' ἀκούωνται ἢ λαλιές τους.
Ὅμπρὸς ἦσαν ἡ μυρωδιές καὶ ἀπὸ 'κεῖ ὅσαν θρύσες
καὶ μάρμαρα καὶ πόρφυρα καὶ σερπεντίνες πλείσταις.
Εἶχε δεινὰ μὲ τοὺς καρπούς, σταφύλι μὲ τὸ κλήμα
στὸ γύρον τοῦ περιβολισῶ κτισμένον μὲ τὸ δειγμά.

Στὴν μέσσην τοῦ περιβολιοῦ εἶχε νερὰ μὲ μύλον,
ἀπάνω ἦτον τὸ λουτρόν κτισμένο μὲ τὸν θόλον.»

Κατωτέρω ὁμιλεῖ περὶ τῶν δύο Ἑβραίων κριτῶν οἱ ὁποῖοι ἐπή-
γαιναν εἰς τὸ παλάτι αὐτὸ καὶ ἔκριναν κάθε ὑπόθεσιν :

«Λοιπὸν αὐτοὶ οἱ γέροντες καθημερινὰ πηγαῖναν
εἰς τὸ παλάτι Ἰωακείμ κ' ἐκάθονταν κ' ἐκρέναν
καὶ μπαῖναν καὶ ἐβγαίνανε σὰ ἤθελαν ἴπατοὶ τους
στοὺς κήπους ἐγυρίζασι σὰν νᾶταν ἐδικοί τους.
Καὶ τὴν Σωσάννα βλέπασι στὸ περιβόλι μέσα,
στὴν ἐμμορφιά της τὴν πολλὴν αὐτῆνοι δύο πέσα.
Κ' ἓνας τὸν ἄλλον σκιάζετον αὐτὸ νὰ μολογήσῃ
κ' ἓνας τὸν ἄλλον λόγιαζεν τί μέθοδον νὰ ποίση.
Αὐτῆνοι δυὸ κακόγεροι δὲν θάνουνε στὸ νοῦ τους
στὴν ξυστερνὴν μετάνιωσιν νᾶχουν στὸν λογισμόν τους.
Ἐβλάθηκαν στὸν λογισμόν νὰ βροῦσι τὴν Σωσάνναν
ὅταν ὑπάγη στὸ λουτρόν, μὲ ζιγανιὰ τὸ θάναν
κ' ἐπήγασιν καὶ χώστηκαν εἰς τὲς μυρτιῆς τοῦ δάσου.
γιὰ νὰ μποροῦν τὸ θέλουσι καλὰ νὰ τὸ ἴβωδῶσου.
Κι' ἓνας τοῦ ἄλλου ἔλεγε : «πότε νὰ τὴν ἴδουμεν,
νὰ πάμε ἔκει ποὺ πλένεται καὶ ἔκει νὰ τὴν εὔρουμεν».
Καὶ μιὰν ἡμέραν αὐτοὶ οἱ δυὸ στὸ περιβόλι ἐμπῆκαν
ἀφόντης ἐσηκώθησαν στὴν κρίσιν καὶ ἐβγήκαν.»

Ἡ Σωσάννα κατὰ τὴν συνήθειάν της ἐπῆγε, ὅπως κάθε πρωτῆ, εἰς
τὸ λουτρόν καὶ ἀφοῦ ἐβεβαιώθη ἀπὸ τὰς ὑπηρετριάς της ὅτι δὲν εἶνε
ἐκεῖ γύρω κανεὶς παραμονεύων, ἤσυχάζει

καὶ κλεῖ τὴν πόρτα μὲ σπουδὴν, τὸν μάνταλον ἀμπώνει.
Πάγει καὶ μπαίνει στὸ λουτρόν, νὰ νίψῃ τὸ κορμί της,
σκιάζεται μὴ καὶ τὴν ἴδουν, κ' ἦτονε διὰ ντροπὴ της.
Καὶ ἔβαλε στὸν λογισμόν κανεὶς δὲν τὴν ἐθώρειε
καὶ γδένεται τὰ ροῦχα της ἀπ' ὅ,τι κ' ἂν ἐφόρειε.
Καὶ τότε μπαίνει στὸ λουτρόν καὶ ἔκ τὸ νερὸν ἐπαίρνει,
μόνε θωρεῖ τοὺς γέρονταις ὁπούσανε κρυμμένοι.
Εἰς μιὰν αὐτῆνη γλήγορα τὰ ροῦχα της ἀρπάζει
καὶ ἀφόντης ἐσκεπάστηκεν, αὐτοὺς τοὺς δυὸ στοχάζει :

Οἱ κακοῖθεις κριταί, ἐκδικούμενοι, κατηγορήσαν καὶ ψευδῶς κα-
τεδίκασαν εἰς λιθοβολισμόν τὴν ἀγνὴν Σωσάνναν ὡς δῆθεν πόρνην,

ὀρίζουν καὶ τὰ ροῦχα της ἔξ ἀπάνω της νὰ βγάδουν
κ' ἔλαμπε τ' ὠμορφο κορμί καὶ στέκουν καὶ θαυμάζουν.
Τὸν βίον του ἔδινε ὁ ἄντρας της νὰ μὴν τὴν ξεσκεπάζουν.

Ἀπ' τὴν πολλὴν παρακαλιὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἐντροπὴν τους
δεῖχουν πῶς τὸ πικραίνονται σὰν νᾶταν ἐδικὴ τους
καὶ ὀρίζουν καὶ σκεπάζουσιν τὰ εὐμορφὰ της κάλλη
μὲ μπόλια χρυσοκέντητη στὴν ζῶσιν της νὰ βάλῃ.

Κλαίει ὁ κύρης της πικρὰ καὶ κλαίγουν τὰ παιδιὰ της
θρηνολογᾷ ἢ μάννα της καὶ δέρνει τὰ θυζιά της,
τὰ δάκρυα δὲν ἔχουν σταμόν ἐκ τοῦ ἀνδρὸς τὰ μάτια,
τὰ ροῦχα του ἐξέσκισε κ' τᾶκαμε κομμάτια.
Κλαίγουσιν ξένοι κ' ἐδικοί καὶ ὅσοι τὴν ἀγαποῦσι,
δὲν ὤλπιζε ποτὲ κανεὶς τέτοιο πρᾶγμα νὰ δοῦσι.

Ὅταν δὲ τέλος ἀπεκαλύφθη ἡ κακοῖθης συκοφαντία τῶν δύο
γηραιῶν ἐκφύλων κριτῶν ἐπηκολούθησε γενικὴ ἐξέγερσις

καὶ τότες ὅλος ὁ λαὸς πέτραις ὄλοι ἐπίαναν
καὶ εἰς τοὺς δυὸ κακόγερους ἔρρικτον καὶ τοὺς θάναν.
Ἡ σκλάβαις καὶ ἡ ἀρχόντισσες πολλὰ τοὺς ὠνεδίξαν
δράκτια καὶ ρόκαις ἔρριχναν καὶ τοὺς ἔναθεματίξαν.
Λιθοβολοῦν τοὺς γέρονταις καὶ αὐτῆνους ἐσκοτώσαν,
διὰ τὰ κακὰ τους ἔργατα τὸν θάνατον ἐδώσαν.
Ἡ δὲ Σωσάννα ἐγύρισε καὶ πᾶ' μὲ τὴν τιμὴ της
καὶ αὐτῆνε ἐσυντρόφεψαν ξένοι καὶ ἐδικοί της.

Εἰς τὸ Λεξικόν του ὁ κ. Α. Ζώης γράφει ὅτι ἡ οἰκογένεια Δαφα-
ράνου ἦτο ἐγγεγραμμένη εἰς τὴν Χρυσὴν Βίβλον τῆς Ζακύνθου, προ-
ήρχετο ἀπὸ τὴν Παλικὴν τῆς Κεφαλληνίας, ἐξέλειπε δὲ ὁ κλάδος
τῆς Ζακύνθου κατὰ τὸ ἔτος 1574. Ὁ συγγραφεὺς Μάρκος Δεφαράνας
εὗρίσκετο εἰς τὴν Βενετιαν τὸ 1543, δὲν γνωρίζομεν ὅμως πότε καὶ
ποῦ ἀπέθανε, γενικῶς δὲ καμμίαν πληροφορίαν δὲν ἔχομεν σχετικὴν μὲ
τὸν βίον καὶ τὴν ἐν γένει δράσιν του, οὔτε γνωρίζομεν ἂν ἀφῆκεν εἰς
τὴν Βενετιαν ἀπογόνους ἐξιταλισθέντας. Πάντως ἐκ τῶν γνωστῶν
μέχρις ἡμῶν ποιητικῶν συνθέσεών του συνάγομεν ὅτι ἠσχολεῖτο μὲ τὰ
γράμματα, κατέχων ἐξαιρετικὴν θέσιν εἰς αὐτὰ, διόλου δὲ ἀπίθανον
μία ἔρευνα εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς ἐν Βενετία ἑλληνικῆς κοινότητος νὰ
ἀπεκαλύπτει ἐνδιαφερούσας βιογραφικὰς περὶ αὐτοῦ λεπτομερείας.

ΕΠΤΑΝΗΣΙΑΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Εἰς τὸ αὐτὸ βιβλίον, σελίς 53, εὐρίσκομεν διαταγὴν τῆς Βενετικῆς κυβερνήσεως πρὸς τὸν Προνοητὴν Ζακύνθου, ἀπὸ 5 Ἀπριλίου 1543, διὰ τῆς ὁποίας διατάσσεται οὗτος νὰ ἐκλέξῃ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς νήσου τετρακοσίους ἐκλεκτοὺς ὀπλοφόρους (archibuseri) ἐκ τῶν ἱκανοτέρων καὶ καταλληλοτέρων διὰ τὴν ὑπηρεσίαν αὐτὴν, ἡλικίας 16—40 ἐτῶν. Εἰς τούτους διατάσσεται νὰ δώσῃ τὰ ὄπλα τὰ εὐρισκόμενα ἐκεῖ. Οἱ ἄνδρες δὲ αὐτοὶ νὰ ἀπαλλάγουν πάσης προσωπικῆς φορολογίας, λαμβάνοντες ἄδειαν ὀπλοφορίας.

* *

Εἰς τὸ περὶ Φλωρεντίας βιβλίον του «Florence, past and present» (London 1911), ὁ Ἄγγλος συγγραφεὺς J. Wood Brown ἐκφράζει τὴν παράδοξον γνώμην διὰ τὴν Φλωρεντία εἶναι ἀποικία τῶν Ζακυνθίων ἐκείνων οἱ ὅποιοι ἔφυγαν ἀπὸ τὴν πατρίδα των καὶ ἔκτισαν τὴν πόλιν Ζάκανθαν εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Ὁ Ἄγγλος συγγραφεὺς διὰ διαφόρων ἐπιχειρημάτων, γλωσσολογικῆς μᾶλλον φύσεως, ὑποστηρίζει τὴν θεωρίαν ὅτι τινὲς τῶν Ζακυνθίων τῶν ἐκκλησιαστικῶν διὰ τὴν Ἰσπανίαν, διερχόμενοι ἀπὸ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἄρνου ἔμειναν ἐκεῖ γοητευθέντες ἀπὸ τὴν ὀμορφίαν τοῦ τοπίου καὶ οὕτω ἐσχηματίσθη ὁ πρῶτος ἀνθρώπινος πυρὴν τῆς σημερινῆς περιφέρειου πόλεως. Δέον νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι τὰ ἐπιχειρήματα τὰ ὁποῖα παραθέτει ὁ Ἄγγλος συγγραφεὺς εἶναι ἀσθενέστατα καὶ πολὺ ὀλίγον πειστικά. Ὅπωςδήποτε ἐθεωρήσαμεν ὑποχρέωσίν μας εἰς ἕνα ἔργον ἱστορικῶν σημειωμάτων περὶ Ζακύνθου νὰ παραθέσωμεν τὴν γνώμην αὐτὴν, ὅσον δῆποτε συζητήσιμος καὶ ἀμφίβολος καὶ ἂν ἤθελε κριθῆ ἀπὸ τοὺς ἀρμοδίους.

* *

Εἰς φυλλάδιον ἀγγλιστὶ ἐκδοθὲν τὸ 1877 ἀνωνόμως, μὲ τίτλον «Greek fire Torpedo Boats», εἰς σελίδα 3, γράφει ὁ συγγραφεὺς του ὅτι τὸ κυριώτερον συστατικὸν τοῦ περιφήμου «ὕγρου πυρός» ἦτο τὸ πετρέλαιον τὸ ὁποῖον μετεφέρετο ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον, ἀπὸ τὰς ἀκτὰς τῆς Κασπίας θαλάσσης καὶ ἀπὸ τὴν Δακίαν εἰς τὸ Βυζάντιον. Ἄγνοοῦμεν ποία εἶναι ἡ πηγὴ τῆς πληροφορίας αὐτῆς, διὰ τὴν ὁποίαν ὁ Ἄγγλος ἀνώνυμος συγγραφεὺς παραπέμπει εἰς τὸ σύγγραμμα «All about Petroleum» τοῦ καθηγητοῦ Alex. Von Millern, τὸ τυπωθὲν τὸ 1864 εἰς Νέαν Ὑόρκην. Ἀτυχῶς δὲν ἔχομεν ὑπ' ὄψιν τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔργον διὸ νὰ ἴδωμεν ἐπὶ ποίων πηγῶν, Βυζαντινῶν ἢ ἄλλων, ἐστηρίχθη οὗτος εἰς τὴν βεβαίωσιν ὅτι τὸ πετρέλαιον τοῦ Κερίου ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν διὰ τὸ ὕγρον πῦρ.

* *

Εἰς ἀνώνυμον φυλλάδιον ἐκδοθὲν τὸ 1825 ἐν Κερκύρα ὑπὸ τὸν τίτλον «Περὶ γεωργίας ἐν Ἐπτανήσῳ» ἀναγινώσκωμεν τὰ ἀκόλουθα :

«Δὲν δύναμαι νὰ μὴ ἐπαίνωσω τοὺς κατοίκους τῆς ὠραίας καὶ πλουσίας Ζακύνθου οἵτινες, πλὴν τῆς ἰδρύσεως μεγάλου ἐργοστασίου σαπωνοποιίας, ἔχουν καὶ ἕνα ἐργοστάσιον μεταξωτῶν, τὰ ὁποῖα καὶ κατὰ τὴν στερεότητα τοῦ ὑφάσματος καὶ κατὰ τὴν ποιότητα τοῦ χρωματισμοῦ κατ' οὐδὲν ὑστεροῦν ἀπὸ τὰ ἐρχόμενα ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν».

ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΙΡΟΦΥΛΑΣ

Ἡ ΠΑΛΙΑ ΖΑΚΥΝΘΟΣ (*)

ΤΑ ΚΑΜΠΑΝΑΡΙΑ ΤΗΣ

Τὸ πλῆθος τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν κωδωνοστασίων τῆς Ζακύνθου εἶναι ἀμύθητον. Ἀνὰ πᾶν βῆμα, ἐν πάσῃ ὁδῷ ἐντὸς τῆς πόλεως, ἐν τοῖς ἀγροῖς, ὅπου καὶ ἂν στρέψῃς τὸ βλέμμα, βλέπεις ἐκκλησίαν ὀρθογώνιον σχῆμα ἔχουσαν ἄχαρι. Παναγία Μυρτιδιώτισσα, Πικριδιώτισσα, Ὁδηγήτρια, Φανερωμένη, Κυρία τῶν Ἀγγέλων, Ἁγία Ἄννα, Ἀνάληψις, Ἅγιος Ἰγνατίος, Ἅγιος Ἀλύπιος, Ἅγιος Λάζαρος, Ἁγία Τριάς, Ἅγιοι Τεσσαράκοντα, Ἅγιος Νικόλαος τῶν Γερόντων, Ἅγιος Νικόλαος τοῦ Μώλου, ἔτι δὲ καὶ Ἅγιος Νικόλαος τῆς Γαῖδουροταβέρνας, Ἅγιος Βασίλειος Ἐπάνω καὶ Κάτω κλπ. Πᾶς ἅγιος ἔχει ἐκκλησίαν, τινὲς δὲ καὶ διπλὴν καὶ τριπλὴν ἐν μόνῃ τῇ πόλει. Ὡς δὲ ἂν ἐφοβήθησαν οἱ Ζακύνθιοι μὴ παραλείψαντες τινὰ τῶν ἁγίων δυσσεβήσῃσι καὶ πάθωσιν ἀπ' αὐτοῦ, ἔκτισαν τὴν πασῶν εὐρυχωροτάτην ἐκκλησίαν τῶν Ἁγίων Πάντων, εἰς ἀδιάκοπον καθ' ἡμέραν ἑορτὴν τυγχάνουσαν ἕνεκα τῶν διαφόρων ἁγίων ἐφ' οὓς τιμᾶται, τῶν καταλαβόντων καὶ κατεχόντων πάσας τὰς ἡμέρας τοῦ ἔτους, μὴδ' αὐτῆς τῆς Ὁσίας Μελάνης ἐξαιρουμένης, ἣτις, κατέχουσα τὴν 31ην τοῦ Δεκεμβρίου, φαίνεται πάντοτε ἔτοιμος νὰ χυθῆ ὡς ἐκ φιάλης εἰς τὸ μελανοδοχεῖον, ὅπερ ἔρχεται φέρων τὴν ἐπιούσαν ὁ Ἅγιος Βασίλειος, καὶ δι' αὐτοῦ νὰ ἐξακολουθήσῃ ἐπ' αἰῶνας κληροδοτουμένη εἰς τοὺς τάλαιπώρους ἀνθρώπους.

Τὰ κωδωνοστάσια ἐν Ζακύνθῳ εἶναι τὰ κυριώτερα καὶ ἀληθῶς προεξέχοντα τῶν μνημείων τῆς νήσου, μὴδ' αὐτοῦ τοῦ Μαίτηλα, μὴδ' αὐτοῦ τοῦ νεωτάτου καὶ λευκοτάτου μνημείου τοῦ Σολωμοῦ ἐξαιρουμένου. Μεταξὺ δὲ πάντων τὸ προεξέχον κατὰ τὸ ὕψος καὶ τὴν φήμην θεωρεῖται τὸ τῶν Ἁγίων Πάντων, ἀληθὲς σέμνωμα τοῦ Ζακυνθίου λαοῦ. Δηγοῦνται ὅτι, θεολήσαντός ποτε ἐπάρχου τινὸς Ἀγγλοῦ νὰ κρημνίσῃ τὸ κωδωνοστάσιον τοῦτο ὅπως προλάβῃ τὰ ἐκ τῶν σεισμῶν δυστυχήματα, ὁ τότε ἐπίσκοπος Γραξώνης συνήνεσε μὲν, ἀπήτησεν ὅμως νὰ σταθῇ αὐτὸς ὑπὸ τὸ κρημνιζόμενον κωδωνοστάσιον καὶ ταφῇ ὑπὸ τὰ ἐρείπια· οὕτω δὲ ἐσώθη τὸ κωδωνοστάσιον, διαφυγὸν τέλος καὶ τοὺς καταστρέψαντας ἐσχάτως τὴν Κεφαλληνίαν σεισμούς¹.

Ὅπως δὲ οὐδὲν ὑπάρχει ἐν Ζακύνθῳ πρᾶγμα ἢ μνημεῖον σημαντικώτερον τῶν κωδωνοστασίων, οὕτω καὶ κατὰ φυσικὴν συνέπειαν, οὐδεὶς ὑπάρχει σημαντικώτερος τῶν κωδωνοκρουστῶν. Οὐδέποτε κατῳρθωσα νὰ ἐννοήσω (καὶ ἴσως ἔπειτα διότι δὲν ἐζήτησα περὶ τούτου πληροφορίας) πῶς οἱ συνάδελφοι οὗτοι τοῦ Κουασιμόδου, οἵτινες μετέρχονται ἐν ταῦτῳ καὶ τοὺς νεκροθάπτας, εὐρίσκονται πάντοτε πρόχειροι, ὥστε κατὰ πᾶσαν τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς ὥραν, κατὰ πᾶσαν στιγμὴν, καὶ ἄνευ προειδοποιήσεως, καὶ ἐπὶ περιστάσεων ὅλως ἀπροσδοκῆτων, βλέπεις αὐτοὺς ἀμφοῖν χερσῶν τῶν γλωσσιδίων τῶν μεγάλων κωδῶνων ἐχομένους, ἢ τὸ σχοινίον τῶν μικρῶν ἐπιτείνοντας καί, μετὰ ζήλου σπανίου καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς μάλλον ζηλωτὰς τῶν Ἑλλήνων λειτουργῶν, καταπλημμυροῦντας τὴν Ζάκυνθον ἀπὸ περᾶτων ἕως περᾶτων δι' ἀλλεπαλλήλων κυμάτων ἤχου, πατάγου ἢ ψόφου, ἢ ὅπως

(*) Πρβλ. σελ. 29.

1. Ἐκρημνίσθη ἀπὸ τοὺς καταστρέψαντας τὴν Ζάκυνθον σεισμούς τοῦ 1893.

τῶς τὴν οὐδετερότητα, ἦν μόνον ὁ Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων ὑπε-
χρεοῦτο νὰ διατηρήσῃ.

Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ἠγέρθησαν διάφορα ζητήματα. Ὑπε-
χρεοῦντο αἱ ὑπογράψασαι τὴν Συνθήκην τῆς 14ης Νοεμβρίου Μ.
Δυνάμεις νὰ ἐπέμβουν ἐὰν αὕτη παρεβιάζετο ;

Κατὰ τὸν Ροσσιόπιν (1) ἐὰν ἡ παραβίασις προήρχετο ἐκ μέρους
Δυνάμεως μὴ ὑπογραψάσης τὴν Συνθήκην, αἱ συμβληθεῖσαι δὲν θὰ
ἐδικαιοῦντο νὰ ἐπέμβουν. Ἐὰν ὅμως ἐπρόκειτο περὶ ὑπογράψαντος
Κράτους, θὰ εἶχον τὸ δικαίωμα, καὶ δὴ τὸ καθήκον, νὰ ἐπέμβουν.

Ἡ οὐδετερότης τῆς Κερκύρας ἀνήκε εἰς τὰς **τοπικὰς** ἢ **μερικὰς**.
Κατὰ τὸν Λενγ «ἐπρόκειτο περὶ περιορισμοῦ τῆς ἐδαφικῆς κυριαρ-
χίας, ἥτοι πραγματικῆς ἀνωμαλίας ἥτις, δι' αὐτὸ καὶ μόνον, ἦτο
προωρισμένη νὰ ἐκλείψῃ, ὡς δὲν εἶχεν ἐπιζήσει ἡ οὐδετερότης τῆς
Μαύρης Θαλάσσης». Πράγματι κατὰ τὸ Συνέδριον τοῦ Βερολίνου,
τὸν Ἰούνιον τοῦ 1880, ὁ Σαβούρωφ, ἐξέφρασε τὰς ἀμφιβολίας τῆς
Ρωσικῆς Κυβερνήσεως «διὰ τὸ σκόπιμον τῆς διατηρήσεως τῆς οὐ-
δετεροποιήσεως τῶν δύο νήσων, ἥτις δὲν ὑπῆρχε πλέον λόγος νὰ
ὑφίσταται». Εἰς τὴν πρότασιν ὅμως τοῦ Ρώσσου διπλωμάτου δὲν
ἐδόθη συνέλεια καὶ ἡ οὐδετερότης παρέμεινεν ἐν ἰσχύει.

Τὴν οὐδετερότητα τῆς Κερκύρας ἐσεβάσθησαν μέχρι τοῦ Εὐρω-
παϊκοῦ πολέμου τόσον αἱ Μ. Δυνάμεις ὅσον καὶ ἡ Ἑλλάς. Ἡ τε-
λευταία, κατὰ τὰς συγκρούσεις τῆς πρὸς τὴν Τουρκίαν, πρὸς Κρά-
τος, δηλαδή, ἔναντι τοῦ ὁποίου δὲν ὑπεχρεοῦτο νὰ τὴν τηρήσῃ, ἐπει-
δὴ δὲν εἶχε συμβληθῆ μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ Συνθήκῃ, ἐσεβάσθη τὴν οὐ-
δετερότητα τῆς νήσου. Κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1877, ὅτε αἱ σχέσεις
τῶν δύο Κρατῶν εἶχον ὀξυνθῆ, ἡ Τουρκία ἀπέστειλε μέσῳ Κερκύ-
ρας 193 κιβώτια πολεμοφοδίων διὰ τὴν Πρέβεζαν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ
Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐπεχείρησε νὰ τὰ κατάσχη, ἡ Τουρκία ἠεί-
λησεν ὅτι θὰ ἔστελε πολεμικὸν πλοῖον διὰ τὴν παραλαβὴν των, πᾶσα
δὲ ἄρνησις τῆς Ἑλλάδος θὰ ἐθεωρεῖτο παρ' αὐτῆς ὡς παράβασις
τῆς οὐδετερότητος καὶ συνεπῶς ὡς ἐχθρική πρᾶξις. Ὁ Πρωθυπουργὸς
Τοικούπη, εἰς ἀπάντησιν, ἠπέιλησε καὶ αὐτὸς ὅτι θὰ ἀπέστειλε
δύο θωρηκτὰ διὰ νὰ ὑπερασπίσουν τὴν οὐδετερότητα τῆς νήσου (2).

*
**

Κατὰ τὸν ἀποκλεισμὸν τῆς Ἑλλάδος, τῷ 1886, οἱ στόλοι τῶν
Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων ἀπέφυγον ἐπίσης τὸν διὰ τῶν οὐδετέρων
ὑδάτων τῆς Κερκύρας πλοῦν, κατὰ δὲ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλε-
μον τοῦ 1897 ἡ Ἑλλάς, ἀποκλείσασα τὰ δυτικὰ παράλια τῆς Ἠπεί-

(1) Essai sur la Neutralité perpetuelle.

(2) Driault, Op. cit. σ. 423.

ρου, ἐπέτρεψεν, οὐχ' ἦττον, τὸν πλοῦν εἰς τὸ στενὸν τῆς Κερκύρας.

Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἐπιφανοῦς διεθνολόγου Καθηγητοῦ κ. Ν.
Πολίτη (2) «ἡ ἐκ τῶν συνθηκῶν τῆς 14 Νοεμβρίου 1863 καὶ 29 Μαρ-
τίου 1864 οὐδετερότης τῆς Κερκύρας ὁμοιάζει (3) πρὸς ἐκείνην τοῦ
ἐλευθέρου Κράτους τοῦ Κόγκου, διαφέρουσα τῆς οὐδετερότητος τῆς
Ἑλβετίας καὶ τοῦ Βελγίου. Αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις ἀνέλαβον μὲν νὰ
σέβωνται τὴν ἀρχὴν τῆς οὐδετερότητος τῆς Κερκύρας, δὲν ἀνέλαβον
ὅμως, ὅπως εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς Ἑλβετικῆς οὐδετερότητος, νὰ ἐπι-
βάλουν εἰς τοὺς ἄλλους τὸν σεβασμὸν τῆς. Ἐκ τούτου προκύπτει ὅτι
δὲν εἶχον ἐγγυηθῆ τὴν οὐδετερότητα τῆς Κερκύρας. Ἐκτοτε, ἐὰν πα-
ρεβιάζετο αὕτη, αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις δὲν ἦσαν ὑπόχρεοι νὰ ἐπέμ-
βουν... Ἀλλὰ οὔτε ἡ Τουρκία ἦτο ὑπόχρεος νὰ τὴν σεβασθῆ. Ἐπειδὴ
δὲ πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἀμοιβιότης, πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι οὔτε ἡ
Ἑλλάς ὑπεχρεοῦτο εἰς τοῦτο. Ὅχ' ἠδύνατο συνεπῶς νὰ συγκεντρώνη
στρατεύματα ἐν Κερκύρα νὰ τ' ἀποβιβάσῃ κατόπιν ἐν Ἠπείρῳ, καὶ
νὰ προβιῆν εἰς ἐπιχειρήσεις ἐντὸς τοῦ στενοῦ τῆς Κερκύρας. Ὁ πό-
λεμος ὅμως δὲν ἐπεξετάθη ἐκεῖ. Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος περὶορίσθη νὰ
σταθμεύσῃ ἀπλῶς ἐν Κερκύρα καὶ νὰ ὀδηγήσῃ ἐκεῖ τὰς ἐκ τῆς εἰς
τὰς ἡπειρωτικὰς καὶ ἀλβανικὰς ἀκτὰς δράσεώς του τουρκικὰς λείας».

Τὴν 10)23 Ἰουλίου 1913, ἡ Ἀλβανία ἐκηρύχθη αὐτόνομος, τὴν
6)19 δὲ Νοεμβρίου, διὰ τοῦ πρωτοκόλλου τῆς Φλωρεντίας, ἡ Νότιος
Ἠπειρος προσηρτήθη εἰς τὴν Ἀλβανίαν. Ταυτοχρόνως ἡ Ἰταλία
ἔθετε ζήτημα οὐδετερότητος τῆς ἔναντι τῆς Κερκύρας ἡπειρωτικῆς
ἀκτῆς, ἐπεκτεινομένης πρὸς τοῦτο τῆς διὰ τῶν συνθηκῶν τοῦ Λον-
δίνου θεσπισθείσης οὐδετερότητος τῆς νήσου. Ἡ Ἑλληνοϊταλικὴ
διαφορὰ διηυθετήθη διὰ τῆς ἀπ' εὐθείας συνεννοήσεως τῶν δύο
Κυβερνήσεων, ὑπογραφέντος τοῦ συμφώνου Βενιζέλου-Τιττόνι τῆς
29ης Ἰουλίου 1919, ὅπερ κατηγγέλθη ὑπὸ τῆς Ἰταλίας τὴν 9)22/9/20.

Διὰ τῆς ἐγκαταστάσεως δὲ συμμαχικῆς βάσεως ἐν Κερκύρα
καὶ τῆς ἐκεῖ διοργανώσεως τῶν σερβικῶν στρατευμάτων, κατὰ τὸν
Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον, παρεβιάσθη διττῶς ἡ οὐδετερότης τῆς νήσου,
ἥτοι τόσον ἡ πηγάζουσα ἐκ τῆς γενικῆς οὐδετερότητος τῆς Ἑλλάδος,
ὅσον καὶ ἡ ἐκ τῆς εἰδικῆς τῆς Κερκύρας. Συμμαχικὴ διακοίνωσις,
ἐπιδοθεῖσα τὴν 28)10 Ἰανουαρίου ἐν Ἀθήναις ἐξήγει ὅτι «ἐπρό-
κειτο περὶ ἀνθρωπιστικοῦ καθήκοντος, ὅπως προφυλαχθῶν οἱ Σέρ-
βοι ἀπὸ τὴν πείναν καὶ τὸν θάνατον», διεβεβαίωσεν δὲ ὅτι θὰ πα-
ρέμενον ἐν Κερκύρα δι' ὀλίγον χρόνον. Ὁ Πρωθυπουργὸς Σκου-
λούδης δὲν παρέλειψεν, ἐν τούτοις, νὰ διαμαρτυρηθῆ. Διακοίνωσιν

(2) Ν. Politis : La guerre Greco - Turque σ. 30 - 31.

(3) Περβλ. σχετικῶς ὀδηγίας εἰς «Ἐγγραφα Ἐπίσημα κλπ.»

ἐπίσης εἰς τὸ Καὶ ντ' Ὁρσαὶ ἐπέδωσεν ἐν Παρισίοις ὁ κ. Ρωμάνος. Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἐπιφανοῦς Καθηγητοῦ τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου κ. Στ. Σεφεριάδη, ἡ ὑπὸ τῶν συμμάχων κατάληψις τῆς Κερκύρας ἠδύνατο μὲν νὰ θεωρηθῇ ὡς παραβίασις τῆς διαρκοῦς οὐδετερότητος τῆς Ἑλλάδος οὐχὶ ὅμως καὶ τῆς εἰδικῆς διαρκοῦς οὐδετερότητος τῆς νήσου.

Τέλος διὰ τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν (10 Αὐγούστου 1920), ἡ Γαλλία καὶ Ἀγγλία παρητήθησαν τῶν εἰδικῶν δικαιωμάτων ἐποπτείας καὶ ἐλέγχου, ἅτινα εἶχον ἀναγνωρισθῆ εἰς αὐτάς, ὡς πρὸς μὲν τὴν Ἑλλάδα διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Λονδίνου 1832, ὡς πρὸς δὲ τὰς Ἴονίους νήσους διὰ τῆς Λονδινεῖου τῆς 29 Μαρτίου.

Μετὰ τρία ἔτη, ἦτοι τὴν 30ην Αὐγούστου 1923 ἡ Κέρκυρα βομβαρδισθεῖσα, κατελήφθη ὑπὸ τοῦ ἰταλικοῦ στόλου. Οὐδεμία τῶν ἐνδιαφερομένων Δυνάμεων, ἀλλὰ οὐδὲ καὶ αὐτὴ ἡ Ἑλλάς, διεμαρτυρήθησαν διὰ τὴν παραβίασιν τῆς εἰδικῆς οὐδετερότητος τῆς νήσου. Αὕτη εἶχεν ἤδη καταργηθῆ ἀπὸ τοῦ 1916, ὅτε ἡ Κέρκυρα ὑπῆρξεν, ὡς εἶδομεν, κέντρον τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων τῶν συμμάχων καὶ τῆς διοργανώσεως τῶν Σερβικῶν στρατευμάτων. Διὰ τῶν πράξεων τούτων οἱ σύμμαχοι εἶχον ἀναγνωρίσει καὶ θεωρήσει τὴν νῆσον ὡς ὑπαγομένην ὑπὸ τὸ αὐτὸ νομικὸν καθεστῶς τῆς Ἑλλάδος. Ἡ οὐδετεροποίησις τοῦ 1864 ἦντλει τὴν πηγὴν τῆς ἐκ τῆς συνθήκης - Νόμου τῆς 29ης Μαρτίου. Οὕτω ἡ κατάργησις τῆς οὐδετερότητος ἔλαβε χώραν σιωπηρῶς διὰ τῆς ὡς ἄνω δράσεως τῶν Συμμάχων.

Κατὰ τὸν κ. Στέφανον Νικόγλου⁽¹⁾, τοῦ ἐπεισοδίου τῆς Κερκύρας λαβόντος χώραν μεταξὺ τῆς ὑπογραφῆς καὶ τῆς κυρώσεως τῆς Συνθήκης τοῦ 1923, θὰ ἠδύνατο νομικῶς νὰ ὑποστηριχθῆ ὅτι αἱ Ἴόνιοι νῆσοι δὲν εἶχον ἀκόμη ἀποβάλλει τὴν οὐδετερότητα. Ὑπῆρχεν ὅμως τεκμήριον ἀναντήρητον τῆς ἐξουδετεροποιήσεως τῆς νήσου. Ὁ κ. Σεφεριάδης θεωρεῖ ἐπίσης ὅτι «ὁ ὑπὸ τῶν ἰταλῶν βομβαρδισμὸς τῆς νήσου ἦτο μὲν πρᾶξις ἐγκληματικὴ, ἀλλὰ οὐχὶ λόγφ τῆς διαρκοῦς οὐδετερότητος τῆς Κερκύρας, τὴν ὁποῖαν ἡ Ἑλλάς δὲν εἶχεν ὑποχρέωσιν νὰ σεβασθῆ ἔναντι τῆς Ἰταλίας, ὡς μὴ συμβληθεῖσα μετ' αὐτῆς εἰς τὴν συνθήκην τῆς 29ης Μαρτίου. Ἡ ἐκ τῆς συνθήκης ταύτης οὐδετερότης, ἐξακολουθεῖ ὁ κ. Καθηγητῆς, ἔπαυσεν ὑφισταμένη λόγφ τῆς ἐξαφανίσεως τῶν αἰτιῶν, αἵτινες τὴν ἐγέννησαν, καὶ τῆς γενικῆς μεταβολῆς τοῦ ἐν Εὐρώπῃ καθεστῶτος, κατὰ τὸν ὄρον *rebus sic stantibus*, οὔτινος ἡ ὑπαρξίς ἐν πάσῃ συνθήκῃ προϋποτίθεται⁽²⁾».

(1) Stephan Nicoglou: «L' affaire de Corfou et la Société des Nations.»

(2) Στ. Σεφεριάδης: Διεθνὲς Δίκαιον, I, σ. 246.

ΤΑ ΚΕΡΚΥΡΑΪΚΑ ΦΡΟΥΡΙΑ

Α'. Η ΟΧΥΡΩΣΙΣ ΕΠΙ ΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑΣ

Καὶ ταῦτα μὲν ὅσον ἀφορᾷ τὴν οὐδετερότητα. Πρὶν ὅμως εἰσέλθωμεν εἰς τὰς σχετικὰς πρὸς τὴν ἀποσόβησιν τῆς κατεδαφίσεως τῶν φρουρίων καὶ τοῦ περιορισμοῦ ταύτης προσπαθείας τοῦ Τρικουπῆ, θὰ παραστῆ ἀνάγκη νὰ εἴπωμεν τινὰ περὶ τῆς ὀχυρώσεως τῆς Κερκύρας, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Ἐνετοκρατίας.

Ἡ πόλις τῆς Κερκύρας εἶναι μικρὰ χερσόνησος. Εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον αὐτῆς εὐρίσκεται τὸ Παλαιὸν φρούριον, περιβρεχόμενον πανταχόθεν ὑπὸ τῆς θαλάσσης. Τὰ φρούρια τῆς Κερκύρας, κατὰ τὴν παράδοσιν αὐτῆς πρὸς τοὺς Ἐνετούς, περιορίζοντο ἀφ' ἐνός μὲν εἰς τὸ Παλαιὸν φρούριον, ἐντὸς τοῦ ὁποῖου εὐρίσκετο ἡ τότε πόλις, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὸ τῆς Κασσιώπης καὶ τὸ τοῦ Ἀγγελοκάστρου.

Τὸ δεύτερον, καταστραφέν ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς νήσου, παραμεληθέν, κατηρειπώθη. Τὸ τοῦ Ἀγγελοκάστρου, κείμενον πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς Νήσου καὶ ἐπὶ ἀποτόμου βράχου, ἦτο ὀχυρώτατον καὶ εὐρυχωρότατον, προσέφερε δὲ πλείστας ὑπηρεσίας εἰς τοὺς κατοίκους κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ 1537, διασωθέντων ἐκεῖ πλέον τῶν 3000 χωρικῶν ἐκ τῶν περίξ χωρίων. Ὅθεν οἱ κάτοικοι τῆς νήσου ἐζήτησαν τὴν διατήρησίν του, τόσον μᾶλλον καθόσον τὸ φρούριον τῆς πόλεως, ἐπὶ μικρᾶς ἐκτάσεως, δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ περιλάβῃ τοὺς ἐν αὐτῷ καταφεύγοντας. Ἐνεκα τούτου, μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Κερκύρας ὑπὸ Σουλεϊμάν τοῦ Β', οἱ Κερκυραῖοι ἀπέστειλαν πρέσβεις εἰς Βενετίαν, παρακαλοῦντες ὅπως ὀχυρωθῆ ἡ ἔξω πόλις, τειχιζομένης τῆς ἄκρας τοῦ Παλαιοῦ φρουρίου, τῆς κοινῶς λεγομένης «Καβοσίδηρο», ὡς καὶ τοῦ «Ἐξωπολίου», τῆς σημερινῆς, δηλαδή, πόλεως. Αὕτη τότε ἐθεωρεῖτο προάστιον, ἐλέγετο δὲ καὶ «Ἐξώπολις».

Ἡ κυρία πόλις εὐρίσκετο τότε ἐν τῇ Ἀκροπόλει, ἐπὶ τοῦ Παλαιοῦ φρουρίου. Ἐπὶ τῆς μιᾶς κορυφῆς, πρὸς τὸ μέρος τῆς θαλάσσης, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀνδιγαυϊκῆς Δυναστείας, ἦτο τὸ Νέον φρούριον (*Castrum novum*), ἐπὶ τῆς ἄλλης δὲ τὸ Παλαιὸν (*Castrum vetum*).

Ἀργότερον ὅμως ἀνηγέρθη καὶ ἕτερον φρούριον, πρὸς δυσμὰς τῆς πόλεως, παρὰ τὴν Σπηλαιάν, τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη *Νέον*, τῶν δύο ἑτέρων προϋπαρχόντων ὀνομαζομένων ἔκτοτε ὁμοῦ *Παλαιὸν φρούριον*. Ἡ Ἐνετικὴ Γερούσια, ἀποδίδουσα μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν

ὀχύρωσιν ἄλλων τοποθεσιῶν τῆς Νήσου, ἀνέβαλλε διαρκῶς τὴν ἱκανοποίησιν τῆς αἰτήσεως αὐτῆς τῶν Κερκυραίων, οἵτινες, τῷ 1546, στηριζόμενοι εἰς τὰς σχετικὰς ἐκθέσεις τῶν Προβλεπτῶν, ἐπανῆλθον ἐπὶ τῆς αἰτήσεως των. Ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲν ἐγινε τίποτε. Οὕτω τῷ 1550 ὁ Βαῖλος Κερκύρας Donato Malipiero, ἀναγκάζεται νὰ διαμαρτυρηθῇ ἐντόνως.

«Εἶναι ἄμεσος ἀνάγκη, λέγει εἰς τὴν ἐκθεσίν του, νὰ διατηρήσωμεν τὴν πόλιν καὶ τὴν νῆσον τῆς Κερκύρας, μὴ φειδόμενοι κόπων καὶ ἐξόδων. Οἱ πρόγονοί μας διέθεσαν διὰ τὴν ὀχύρωσιν τῆς τοιαῦτα ποσά, ὥστε ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος θὰ ἔβλεπε τοὺς σχετικούς λογαριασμοὺς θὰ ἐξεπλήσσειτο. Σήμερον ὅμως, ὅποτε ὁ τρόπος τοῦ πολέμου καὶ τῆς ἐκπορθήσεως πόλεων ἔχει ἀλλάξει, τὸ φρούριον, ἀφενδὲν ἡμιτελές, καίτοι διετέθησαν δι' αὐτὸ ἑκατὸν χιλιάδες περίπου Δουκάτων, ὁμοιάζει μᾶλλον μὲ ἄνθρωπον μονόχειρα, διὰ τοῦτο δὲ εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀποπερατωθῇ τάχιστα ἢ ὀχύρωσὶς του» (1).

Ἀλλὰ μόνον τῷ 1558, κατόπιν νέου διαβήματος τῶν Κερκυραίων, ἡ Ἐνετία ἀπεφάσισε νὰ ἐνδιαφερθῇ ἐνεργῶς καὶ νὰ διαθέσῃ 200 δουκάτα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον.

Οὕτω ἀνηγέρθησαν ὑπὸ τῶν Μηχανικῶν Μορινέγκου καὶ Σαβορνιανοῦ οἱ δύο μεγάλοι πρὸς τὴν πόλιν προμαχῶνες τοῦ φρουρίου, μεταξὺ δὲ αὐτῶν ἡ νέα μεγαλοπρεπὴς εἴσοδος, ἄνωθεν τῆς ἐνύδρου τάφρου, μετὰ τῆς περιαιρετῆς γεφύρας, ἣτις στηριζομένη ἐπὶ λιθίνων κιόνων, διέκοπτε παντελῶς τὴν μετὰ τῆς πόλεως συγκοινωνίαν. Ἐκτοτε ἡ πὸς τὸ Μανδράκιον εἴσοδος τοῦ φρουρίου παρέμεινεν ὡς δευτερεύουσα (2).

Μετὰ τοὺς προμαχῶνας τούτους, καὶ πρὸς ἀνατολάς, ὑπῆρχε δευτέρα τάφος ἄνυδρος, δυναμένη ὅμως, ἐν ἀνάγκῃ νὰ κατακλυσθῇ. Αὕτη εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν ἦτο ἐξευγμένη διὰ γεφύρας ξυλίνης, ἀντικατασταθεῖσης ἀργότερον διὰ λιθίνης.

Μετὰ τὴν νέαν ἐπιδρομὴν τῶν Τούρκων, τῷ 1570, οἱ Κερκυραῖοι, ἐπανερχόμενοι εἰς τὴν αἰτησίαν των, ἐδήλωσαν ὅτι ἦσαν πρόθυμοι νὰ καταβάλουν ἐκ τοῦ κοινοτικοῦ των Ταμείου ἑκατὸν χιλιάδας ἡμερομισθίων, διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς ὀχυρώσεως τοῦ φρουρίου. Αὕτη ὅμως μὲν τῷ 1588 συνετελέσθη, κατασκευασθέντος περίξ τῆς νῦν πόλεως τείχους ὑπὸ τοῦ Μηχανικοῦ Βιτέλλη. Τὸ κυκλικὸν τοῦτο τεῖχος, καλούμενον Μουράγια, εἶχε τέσσαρας πύλας: 1) τὴν τοῦ Ἁγίου Νικολάου 2) τὴν τῆς Σπηλιᾶς, 3) τὴν τοῦ Ρεμούνδου (καθαιρεθεῖσης τῷ 1837

(1) «Secrêts d'Etat de Venise» (St. Petersburg, 1881, σ. 611).

(2) Πρβλ. τὸ ἄνωρ ἐνδιαφέρον διὰ τὰς πολυτίμους πληροφορίας καὶ εἰκόνας του «Ἀναμνηστικὸν τεύχος τῆς Πανιωνίου Ἀναδρομικῆς Ἐκθέσεως» τοῦ κ. Σπ. Μ. Θεοτόκη, Τεύχ. Α'. σ. 69.

ἐπὶ Ἀρμοστοῦ Δούγκλας, κατὰ τὴν κατασκευὴν τῆς παραλιακῆς ὁδοῦ), καὶ 4) τὴν Βασιλικήν, κατεδαφισθεῖσαν τῷ 1894.

* *

Τὴν κανωτέρω περιγραφὴν τῆς ὀχυρώσεως κατὰ τὸ 1576 δίδει καὶ ὁ Ἄνδρέας Ἰουσιανὸς (1), ἐπισκεφθεὶς τὴν νῆσον ὡς ἀπεσταλμένος τῆς Ἐνετίας ἐν Ἀνατολῇ.

«Ἐν τῇ νήσῳ Κερκύρα ὑπάρχει τὸ φρούριον τοῦ Ἁγίου Ἀγγέλου, ἰσχυρὸν καὶ κατάλληλον νὰ περιλάβῃ 1000 πρόσωπα. Ὑπάρχουν ἀκόμη δύο ἄλλα ὀχυρά, τὰ ὁποῖα, ἂν εἶχον ὕδωρ, θὰ ἠδύνατο νὰ προφυλάξουν 30.000 κατοίκους. Λόγω ὅμως τῆς ἐλλείψεως τούτου, ὄλος ὁ κόσμος ἐν περιπτώσει ἐπιδρομῆς, προστρέχει εἰς τὸ φρούριον. Ἐπειδὴ ὁ κόσμος ἐν περιπτώσει ἐπιδρομῆς, προστρέχει εἰς τὸ φρούριον. Ἐπειδὴ ὅμως τοῦτο ἔχει μόνον 1.100 βημάτων περιφέρειαν, συμπεριλαμβανδὴ ὅμως τοῦτο ἔχει μόνον 1.100 βημάτων περιφέρειαν, συμπεριλαμβανδὴ ἄνδρες ἀποσύρονται εἰς τὴν τάφρον μὲ προφανῆ κίνδυνον τῆς ζωῆς των. Μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς δύνανται νὰ ἀποσυρθοῦν εἰς τὸ Μανδουκι, κινδυνεύουν ὅμως ἐκεῖ νὰ προσβληθοῦν ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ βράχου Μαλιπέτρου καὶ ἀπὸ τοὺς γύρω λόφους.

«Τὸ φρούριον ἔχει πολλὰς ἀτελείας καὶ ἐλαττώματα, τὸ κυριώτερον τῶν ὁποίων εἶναι ὅτι ὁ ἐχθρὸς δύναται εἰς τέσσαρας ὥρας, χωρὶς νὰ φέρῃ χεῖρα εἰς τὸ ξίφος, νὰ φθάσῃ μέχρι τῆς τάφρου καὶ νὰ ἐγκαταστήσῃ πυροβολικόν. Τοῦτο, κατὰ τὴν γνώμην μου, θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποφευχθῇ μὲ πολλοὺς τρόπους, ἰδίως δὲ ἂν ἐπὶ τῶν δύο πλησίον λόφων, τοῦ Μπεκαρία καὶ τῶν Γαστράδων, ἠγείροντο δύο φρούρια, ἀνοικτὰ ἀπὸ τὸ ὀπισθεν μέρος, δυνάμενα δὲ νὰ συγκρατήσουν τὸν ἐχθρὸν ἐπὶ τινὰς ἡμέρας, ὡς ἐγινε διὰ τὰ φρούρια τῆς Μάλτας καὶ τῆς Σιένης.» (2)

Πρὸς τὴν Β. Β. Α. πλευρὰν τοῦ φρουρίου κεῖται τὸ Μανδράκιον, παλαιὸς καὶ μικρὸς τεχνικὸς λιμὴν, δυνάμενος ἐπὶ Ἐνετοκρατίας, νὰ περιλάβῃ δέκα Κάτεργα. Ὁ λιμὴν οὗτος ἐπροστατεύετο ὑπὸ τῶν ἄνωθεν τοῦ λιμένος προμαχῶνων. Εἰς τὸ κεντρικὸν μέρος τοῦ ὄλου φρουρίου ὑψοῦνται δύο βραχώδεις κορυφαί. Ἐπὶ ἐκείνης πρὸς τὸ ἀκρωτήριον «Σίδερρον» ἦτο τὸ Παλαιὸν Φρούριον, ἐπὶ δὲ τῆς πρὸς τὴν πόλιν τὸ Νέον. Ἀμφότερα δεσπόζουσιν τῆς θαλάσσης, τῆς πόλεως καὶ τῶν περίξ αὐτῆς λόφων. Εἰς τὸ μεταξὺ τούτων διάστημα ἦτο ἡ Ἀκρόπολις, ἡ εἴσοδος τῆς ὁποίας, εὐρισκομένη ὀπισθεν τοῦ Παλατίου

(1) Πρβλ. Α. Βρονίγη: «Ὁ ἐντειχισμὸς τοῦ Κερκυραϊκοῦ Ἄστεως», σ. 9.

(2) Ibidem, σ. 10 καὶ παραπομπὴν εἰς Lamasky: Secrets d'Etat de Venise, σ. 198 (St. Petersburg, 1884).

τῶν Προνοητῶν, ἀπετελεῖτο ἐκ μικρᾶς πύλης, μὲ περιαιρετὴν γέφυραν, δι' ἧς εἰσέρχεται τις εἰς σκοτεινὴν θολωτὴν δίοδον. Ἡ ὁδὸς ἦ ἄγουσα πρὸς τὴν πύλην ταύτην, καὶ ὁ ὑπερκείμενος προμαχῶν, ἦσαν ὄχυρωμένοι διὰ τηλεβόλων. Τὸ τεῖχος δὲ πέριξ τῆς πόλεως ἦτο ὄχυρωμένον ἐπίσης διὰ πυροβόλων διαφόρου διαμετρήματος.

Ἐναντι τοῦ Παλαιοῦ φρουρίου καὶ εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς περίπου χιλιομέτρου, ἄνωθεν τῆς Σηληϊας, εὐρίσκεται τὸ Νέον φρούριον, ἀποτελούμενον ἐκ δύο ὑπερκείμενων προμαχῶνων, δεσπόζον δὲ τῶν περιχώρων καὶ τοῦ λιμένος. Τοῦτο ἤρξατο, ὡς εἶδομεν, κατασκευαζόμενον τῷ 1572, ἀνεκαινίσθη δὲ ἐπὶ Ἀγγλικῆς Προστασίας. Ἀριστερὰ τοῦ νέου φρουρίου ἦτο ὁ προμαχῶν Σαραντάρη, ἀριστερὰ δὲ τούτου τριπλοῦν τεῖχος, ὅπερ συνέδεε τοῦτον μετὰ τοῦ κεντρικοῦ προμαχῶνος τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ τελευταίου τούτου προμαχῶνος εὐρίσκεται ἡ Βασιλικὴ πύλη, ἀριστερὰ δὲ ταύτης ὁ προμαχῶν Πασχαλίγκου. Πλὴν τούτων, ὑπῆρχον καὶ ἄλλα ὄχυρώματα, ἅτινα ἀπετέλουν τὴν πρώτην γραμμὴν τῆς ὄχυρώσεως τῆς πόλεως. Αὕτη ἤρχιζεν ἀπὸ τῆς Σηληϊας καὶ κατέληγε εἰς τὸν Ὄρμον τῶν Γαστράδων.

Ἡ δευτέρα σειρὰ κατεσκευάσθη μετὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ 1716, καθ' ὑπόδειξιν τοῦ Στρατάρχου Σουλεμβούργου.

Ὅπισθεν τοῦ Νέου φρουρίου ἦτο τὸ φρούριον Ἀβραάμ, προστατεῦον τὴν πόλιν ἀπὸ τῶν προσβολῶν ἐκ τοῦ Μανδρακίου καὶ τῶν ὑψωμάτων, ἀριστερὰ τούτου τὸ ὄχυρωμα τοῦ Ἁγίου Ρόκκου καὶ τούτου ἀριστερὰ τὸ φρούριον τοῦ Σωτήρος, ἀποτελούμενον ἐκ δύο προμαχῶνων, ἐνωμένων διὰ παχέος τεύχους, σηματοῖζον δὲ τὴν ἄκρην ἀριστερὰν πτέρυγα τῆς ὄχυρώσεως τῆς δευτέρας γραμμῆς.

Διὰ τῆς διπλῆς ταύτης γραμμῆς τῶν φρουρίων, τὰ ὅποια εἶχον ἀνάγκην διὰ τὴν ἄμυναν αὐτῶν 6.000 πεζῶν, 800 πυροβολητῶν καὶ 450 τηλεβόλων, ἡ πόλις τῆς Κερκύρας καθίστατο σχεδὸν ἀπόρητος (1).

(1) Ὁ Marmora (Storia, di Corfu σ. 368) γράφει : « Πᾶς ὁ βλέπων τὴν Κέρκυραν ἐπαινεῖ τοὺς Ἐνετοὺς διὰ τὴν σύνεσιν καὶ φθονεῖ τὰ ἄνευ προδοσίας μὴ κυριευόμενα φρούρια καὶ τὰ οὐχ' ἦττον ἀπόρητα καὶ ὠραῖα ὄχυρωματικά αὐτῆς συμπλέγματα, τῶν ὁποίων καὶ αὐταὶ εἶσι αἱ Πύλαι συντελοῦσιν εἰς τὸ νὰ ἐξωραΐσωσιν ».

Β'. Η ΟΧΥΡΩΣΙΣ ΕΠΙ ΓΑΛΛΩΝ

Τὰ ὄχυρωματικά ταῦτα ἔργα ἐδεσπόζοντο ἐν τούτοις ὑπὸ τῶν ὑψωμάτων καὶ πρὸ παντὸς ὑπὸ τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν, κειμένου ἄνωθεν τοῦ προαστείου Μανδοῦκι. Κατὰ τὸ τέλος τῆς Ἐνετοκρατίας τὰ φρούρια ἦσαν παραμελημένα, τὸ τοῦ Σωτήρος δέ, πλησίον τῆς ἀκτῆς, μεταξὺ τῆς πόλεως καὶ τοῦ προαστείου τῶν Γαστράδων, ἦτο ἰδιαιτέρως δυσχεροῦς ἀμύνης. Τὰ τεῖχη ἔπιπτον παντοῦ εἰς ἐρείπια, εἰς πολλὰ δὲ μέρη αἱ τάφροι δὲν ὑπῆρχον πλέον (1).

Ἡ ἄμυνα τῆς πόλεως εἶχεν ἀνάγκην 450 τηλεβόλων. Ἐκ τῶν 650 δὲ τὰ ὅποια εἶχον ἀφήσει οἱ Ἐνετοί, μόνον 150 ἦσαν ἐν καλῇ καταστάσει. Οἱ Γάλλοι κατὰ τὸ δεκαπεντάμηνον διάστημα τῆς κατοχῆς τῶν, δὲν εἶχον φροντίσει νὰ τὰ ἐπισκευάσουν. Ἀντὶ δὲ 7.000 στρατοῦ, ὅστις ἀπηρεῖτο διὰ τὴν ἀποτελεσματικὴν τῶν ἄμυναν, ἡ φρουρὰ τῆς Κερκύρας συνεποσοῦτο μόλις εἰς 1.800 ἄνδρας.

Ἐπικειμένης τῆς πολιορκίας οἱ Γάλλοι προέβησαν ἐσπευσμένως εἰς τὴν ἐπισκευὴν τόσον τῶν τηλεβόλων ὅσον καὶ τῶν φρουρίων. Ἡδυνήθησαν οὕτω νὰ παρατάξουν ἕτερα 300 τηλεβόλα ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων. Μετὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου ἐπεδόθησαν καὶ εἰς τὴν ὄχυρωσιν τῆς νησίδος Βίδου. Τὴν στρατηγικὴν σημασίαν τῆς νησίδος ταύτης εἶχον διαγνώσει οἱ Γάλλοι ἀπὸ τῆς ἀφίξεώς των. Ὁ ναύαρχος Breyss, ἤδη ἀπὸ τῆς 18ης Ἰανουαρίου τοῦ 1798, εἶχεν διατάξει τὴν ὄχυρωσίν της, ἣτις συνετελέσθη διὰ τῆς κατασκευῆς τεσσάρων πυροβολίων εἰς τὰς ἀκτὰς καὶ ἑνὸς ὄχυρώματος εἰς τὸ ὑψηλότερον αὐτῆς σημεῖον. Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἐνετοὶ Προνοηταὶ πολλάκις εἶχον συμβουλεύσει τὴν Σύγκλητον νὰ ὄχυρωσιν τὴν νήσον, χωρὶς ὅμως νὰ ληφθῇ πρὸς τοῦτο μέριμνα. Εἰς ἀνώτερος ἀξιωματικὸς τοῦ ἐπιτελείου δίδει τὴν κάτωθι περιγραφὴν τῆς ἀμύνης τῆς νήσου. (2)

« Ἡ ἀνατολικὴ ἀκτὴ τῆς νήσου προσφέρει πλείστους λιμένας καὶ ὄρμους, ὅπου τὰ πλοῖα δύναται ἀσφαλῶς νὰ προσορμίζων, ὅπως τὸν ὄρμον τῆς Κερκύρας, Γκουτίν, τῆς Παλαιοπόλεως, τοῦ Ὑψου καὶ Κασσιώπης. « Τὸ ἀκρωτήριον Δράσι εἶναι τὸ βορειότερον σημεῖον τῆς νήσου. Ἡ δυτικὴ ἀκτὴ τῆς νήσου μέχρι τοῦ Λευκοῦ ἀκρωτηρίου, εἰς τὸ ὅποιον καταλήγει πρὸς νότον, καλύπτεται ἀπὸ ἀποκρήμους βράχους, μὴ

(1) E. Rodocanachi : Bonaparte et les Iles Ioniennes, σ. 130.

(2) Cf. Description des Iles Ioniennes, par un ancien officier supérieur en mission dans les Iles. Ouvrage revu et précédé d'un discours préliminaire par le Colonel Bory de Saint Vincent [Paris 1824].

καὶ κρυψήγητα εἰς τὴν νῆσον Βίδο, ὀχυρωθεῖσαν ἀσφαλῶς. Τὸ Νέον φρούριον καὶ ἡ Ἀκρόπολις ἐφωδιάσθησαν μὲ νέους προμαχώνας, ὀχυρώματα, κανονιοστοιχίας καὶ στρατώνας. Ὑψώθη ὁ περίβολος τῆς πόλεως καὶ νέον ὀχύρωμα κατεσκευάσθη παρὰ τὴν Κορακοφωλιάν. Ἀνεκαινίσθη τὸ φρούριον Ἀβραάμ καὶ ἐκρημνίσθησαν ὡς ἄχρηστα κατὰ τὸ νέον σχέδιον, τὰ φρούρια τοῦ Σωτήρος, τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου καὶ τοῦ Ἁγ. Χαραλάμπους. Κατεστράφησαν ὅλοι οἱ ἐκτὸς τῆς Βασιλικῆς Πύλης προμαχώνες, διάδρομοι καὶ ὑπόνομοι, αἵτινες εἶχον κατασκευασθῆ ἐπὶ Βενετῶν διὰ τὴν συγκυκλιαν τῶν ἔξω φρουρίων καὶ ὀχυρωμάτων. Νέα δὲ τάφρος καὶ ἀπόκρημνος Σκάρπων κατεσκευάσθησαν νοτίως τοῦ Νεοκάστρου καὶ τοῦ περιβόλου τῆς πόλεως. Ἐντὸς δὲ τῶν φρουρίων ἐκτίσθησαν στρατώνες καὶ ἀποθήκαι ἱματισμοῦ, τροφῶν καὶ πολεμοφοδίων.

«Ἐπεσκευάσθησαν τὰ φρούρια τοῦ Ἁγ. Ἀγγέλου εἰς τὰ Βορεινὰ τῆς Κερκύρας καὶ Παξῶν, ἀνεσκάφη δὲ ἡ τάφρος τῆς Λευκάδος (1).

Ὡραῖον κτίριον ἀπὸ λευκῆν πέτραν, ἔχον σχέδιον εἰδωλολατρικοῦ ναοῦ. Μέγα μέρος τῶν τειχῶν τοῦ φρουρίου ἀποτελεῖται ἀπὸ παλαιὰ ἔργα, τὸ περισσότερο μέρος τῶν ὁποίων ἔχει ἐπισκευασθῆ. Ἀπέναντι τῆς Ἀκροπόλεως, ἐκτὸς τῆς πόλεως, πρὸς Δυσμάς, ἤτοι πρὸς τὸ προάστειον Μανδούκιον εὐρίσκεται ἄλλο φρούριον μεγάλης ἐκτάσεως, ὑπάρχουν ὁμοίως καὶ ἄλλα μεγαλύτερα ἢ μικρότερα περὶ τῆς πόλεως. Μερικὰ εὐρίσκονται εἰς καλὴν κατάστασιν, ἄλλα ὁμοίως εἶναι τόσο ἐτοιμόρροπα ὥστε ἀρκεῖ κανονιοβολισμὸς μεγάλου πυροβόλου διὰ νὰ πέσουν αἱ βάσεις του. Τὰ περισσότερα τῶν φρουρίων τούτων ἐκτίσθησαν ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν, δὲν εἶναι δὲ ποσῶς εἰς θέσιν ν' ἀντισταθῶν εἰς σύγχρονον πυροβολικόν. Μεγάλα ποσὰ ἐδαπανήθησαν ὑπὸ τῶν Ἀγγλων διὰ τὴν ἀνοικοδόμησίν των, φαίνεται ὁμοίως ὅτι τὸ ἔργον ἀνελήφθη ἀπερισκέπτως ἐπειδὴ τὸ ὕλικόν εἶναι εἰς ἀπελπιστικὴν κατάστασιν.

Μερικοὶ νῆσοι εὐρίσκονται εἰς τὸν κόλπον, μεταξὺ τῆς ὀροσειρᾶς τῆς βορείου Κερκύρας καὶ τῆς στενῆς λωρίδος γῆς ἣτις τελειώνει εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Κυριωτέρα ἐξ αὐτῶν εἶναι τὸ Βίδο, λόγῳ δὲ τοῦ ὅτι ἀπέχει πολὺ ὀλίγον ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολιν καὶ τῶν κυριωτέρων φρουρίων προστατεύει πλήρως τὸν λιμένα τόσο ἀπὸ τὴν κακοκαιρίαν ὅσον καὶ ἀπὸ τὰς ἐχθρικὰς ἐπιθέσεις.

Εἶναι πολὺ χαμηλὴ νῆσος, ἔχουσα ἐστραμμένα τὰ βαριά της πυροβόλα πρὸς τὸ στενόν. Τὰ ὕδατα εἶναι κατὰ κανόνα ἥσυχα μεταξὺ τῆς νήσου καὶ τῆς πόλεως. Εἶναι μᾶλλον ἀξιοσημείωτος διὰ τὴν στρατιωτικὴν της ἀξίαν ἢ διὰ τὴν γραφικότητά της, διότι ἀπὸ τῆς τελευταίας αὐτῆς ἀπόψεως δὲν παρουσιάζει τίποτε τὸ ἐνδιαφέρον.

Ὁ ταξειδιώτης κατ' οὐδένα τρόπον δύναται νὰ ἐννοήσῃ τὸν λόγον διὰ τὸν ὁποῖον τόσοι δαπάναι κατεβλήθησαν διὰ τὴν ὀχύρωσιν τῆς νήσου ταύτης, καίτοι λέγεται ὅτι ἕκαστος λίθος της ἐστοίχισεν ἔν δολλάριον.

Ὅλα σχεδὸν τὰ βαρῆα πυροβόλα καὶ αἱ κυριώτεροι κανονιοστοιχίαι εἶναι κεκαλυμμένα, πλην δὲ ἐνὸς χαμηλοῦ φρουρίου καὶ πύργου, τίποτε δὲν δεικνύει τὴν φύσιν τῶν ἔργων (*).

(1) Αἱ διατεθειταὶ 28.000 λίραι δὲν ἐπάρκεσαν εἰς τὴν ὀλοκλήρωσιν τοῦ ἔργου τῆς διώρυγος. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἰόνιος Βουλὴ ἠρνήθη νὰ ψηφίσῃ τὰς ζητουμένας ἐτέρας 10.000, πρὸς περάτωσιν τῶν ἐργασιῶν, «τὰ δαπανηθέντα ἐπετάχθησαν κοριολεκτικῶς εἰς τὴν θάλασσαν». (Cf. The Ionian Islands under British Protection), σ. 41.

(*) The Ionian Islands in the year 1863, by professor D.T. Ansted (London 1863) II.

Ἐκτίσθησαν ἐπίσης στρατώνες, νοσοκομεῖα καὶ λοιπὰ χρειώδη διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς φρουρᾶς εἰς ὅλα τὰ ἄλλα φρούρια τῶν νήσων. Ὅλα δὲ, καὶ τὰ τῆς Κερκύρας, ὀπλίσθησαν μὲ κανόνια, βόμβας, βομβοριπτήρας, μυδράλια, σφίρας καὶ ραβδωτὰ κανόνια (1).

Ἄλλὰ διὰ τὰ ὡς ἄνω ἔργα δὲν διέθεσεν εἰμὴ μικρὸν μόνον μέρος ἢ Προστάτρια Δύναμις. Οἱ Ἰόνιοι ἐκλήθησαν καὶ κατέβαλον κατὰ τὸ διάστημα τῆς 50ετοῦς Προστασίας καὶ διὰ στρατιωτικούς σκοποὺς 1.395,950 £ (2) ἤτοι περὶ τὰ 35 ἑκατομμύρια φράγκων χρυσῶν, ἀντιστοιχούσας περὶ τὸ 1 δισεκατομμύριον, 225 ἑκατομμύρια σημερινῶν δραχμῶν. Κατὰ τὸν Pauthier (3) ἡ Ἀγγλία ἀπερρόφησεν ἀπὸ τοὺς προϋπολογισμοὺς τῶν νήσων ἄνω τῶν 120 ἑκατομμυρίων φράγκων χρυσῶν, τὰ ὁποῖα ἐξῆλθον τοῦ τόπου, ἀντὶ νὰ εἰσέλθουν, ὡς ὑπὸ τοὺς Γάλλους, εἰς τὸν Ἰονικὸν Ταμεῖον ἀνα-

Αἱ διὰ πολεμικοὺς σκοποὺς δαπάναι τοῦ Ἰονικοῦ Ταμεῖου ἀναλυτικῶς ἔχουν ὡς ἑξῆς (4).

Α'. Περίοδος (1 Φεβρ. 1818 - 31 Ὀκτ. 1834).	£	191.850
Διὰ τὸ φρούριον τῆς Κερκύρας	»	67.206
Διὰ κατασκευὴν στρατῶνων	»	46.370
Διὰ ἀνακαίνισιν στρατῶνων		
Διὰ ἀποζημίωσιν ἐπιτελείου καὶ συντήρησιν τάγματος σκαπανέων	»	153.739
Δι' ἀγορὰν κανονίων πρὸς ὄπλισμόν τοῦ φρουρίου Κερκύρας	»	18.970
Διὰ μισθοδοσίαν ἐργατῶν ἐθνοφυλακῆς	»	52.020
Διὰ μεταφορὰν στατευμάτων ἀπὸ μίας νήσου εἰς ἄλλην καὶ δαπάνην καταλυμάτων	»	8.375
Διὰ τὴν γενικὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν	»	29.875
		568.409

Β'. Περίοδος (1 Νοεμβρ. 1834 - 31 Δεκεμ. 1843).

Διὰ παγίαν στρατιωτικὴν εἰσφορὰν × 35.000 ἐτησίως

Γ'. Περίοδος (1 Ἰανουαρ. 1844 - 31 Δεκ. 1849).

Διὰ στρατιωτικὴν εἰσφορὰν κυμαινομένην, ἴσην πρὸς τὸ 1/3 τῶν ἐσόδων

Δ'. Περίοδος (1 Ἰανουαρ. 1850 - 31 Δεκ. 1863).

Διὰ παγίαν στρατ. εἰσφορὰν πρὸς 25.000 λίρ. ἐτησίως

Σύνολον Λίραι 1.395,957

(1) Π. Χιώτου, Ἱστορία τοῦ Ἰονίου Κράτους, V, σ. 24.
(2) Περβλ. Ant. Dasmani: «La missione di S S O. William Ewans Gladstone nelle isole Ionie, σ. 641.

(3) Op. cit, σ. 67.

(4) Βλέπε πίνακα εἰς τὸ φυλλάδιον Ἀ. Ἀνδρεάδου: «Ἡ Ἐγώσις τῆς Ἑπτανήσου καὶ ἡ Διοίκησις ἐπὶ Προστασίας» εἰλημμένον ἐκ τοῦ Pauthier.

λοτριώθησαν διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ μηχανικοῦ, ἔναντι ἀποζημιώσεως καταβληθείσης ὑπὸ τοῦ Ἰονικοῦ Ταμείου. Ἡ νῆσος τοῦ Βίδου ὡσαύτως, τὸ μικρὸν τοῦτο Γιβραλτάρ, ὡς ἀρέσκονται νὰ τὸ ὀνομάζου, ἀνῆκον εἰς παλαιὰν οἰκογένειαν τῆς Κερκύρας, ἀντηλλάγη μὲ περιουσίαν τῆς Κοινότητος. Αἱ ἐλαῖαι αἱ ὁποῖαι τὴν ἐκάλυπτον κατερρίφθησαν καὶ ἀντεκατέστησαν δι' ὄχρωμάτων, ἀτινα ἤρχισαν μὲν οἱ Δημοκρατικοὶ Γάλλοι, ἐξηκολούθησαν δὲ μέχρι τοῦ 1814 οἱ Αὐτοκρατορικοί.

«Καὶ τώρα, αὐτὰ τὰ τείχη, τὰ ὄχρωμάτα, τὰ χαρακώματα, ὅλα αὐτὰ τὰ ἀμυντικὰ ἔργα, φυσικὴ καὶ ἀνεγνωρισμένη ἰδιοκτησία τῆς Ἰονίου Πολιτείας, ἠῤῥημένα διὰ χρημάτων τοῦ ταμείου τῆς, ἐγγυηθέντα ὑπὸ μιᾶς Συνθήκης ὑπὸ τὴν ἀπλὴν ἐπιφύλαξιν τοῦ δικαιώματος κατοχῆς τῆς Προστατίδος Δυνάμεως πρὸς τὸν ρητὸν καὶ μοναδικὸν σκοπὸν τῆς διατηρήσεως τῶν καὶ τῆς ἀμύνης τῶν, τεθέντα ὑπὸ τὴν αἰγίδα συνταγματικῶν διατάξεων ἐγκριθειῶν ὑπὸ τῆς Βασιλείσεως—τὰ ἔργα αὐτὰ πρέπει νὰ καταρριφθοῦν μὲ τὴν ὑψωσιν τῶν βλεφαρίδων μερικῶν διπλωματῶν. Καὶ τοῦτο διότι τὰ φρούρια τῆς Κερκύρας εἶναι δι' αὐτοὺς ἕνας καταθλιπτικὸς ἐπιόλιτος καὶ διὰ νὰ ἀπαλλαχθοῦν ἀπ' αὐτὸν πρέπει νὰ τὰ καταρρίψουν. Ἐὰν ἡ Ἑλλὰς εὐρίσκειται ἐν ἀδυναμίᾳ νὰ παρέχη τὰ ἔξοδα τῆς διατηρήσεως τῶν, τὰ φρούρια θὰ πέσουν μόνον εἰς ἐρείπια. Θὰ εὕρουν οὕτω τὸ τέλος τῶν, ἄνευ τῶν μισητῶν αὐτῶν μέσων. Ἐν πάσει ὁμως περιπτώσει, αἱ δυσκολίαι αὐταὶ δὲν ἐνδιαφέρουν ποσῶς τὰς διεθνεῖς σχέσεις. Αὐταὶ θὰ ἠδύναντο τὸ πολὺ νὰ ἐξετασθοῦν, ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ ἀνεγέρσεως ἢ προσθέσεως νέων ὄχρωμάτων. Ἀλλὰ δὲν δύνανται νὰ ἐπιρροέσουν ὥστε νὰ καταρριφθοῦν τὰ ἤδη ὑπάρχοντα.

»Τὰ ὄχρωμάτα τῆς πόλεως ἀλληλοδιαδόχως ἐβελτιώθησαν καὶ ἠῤῥηθησαν. Ἰδίως τὰ τοῦ Βίδου δὲν εἶχον ἀνάγκην, κατὰ τῷ 1825, εἰμὴ τελειοποιήσεως, ὡς προκύπτει ἀπὸ τὰ πρακτικὰ τοῦ Β'. Κοινοβουλίου. Κατόπιν ὁμως τοῦ ἐφαρμοσθέντος ὑπὸ τῆς Προστασίας σχεδίου ἀμύνης, ἐν μέρος τῶν παλαιῶν ὄχρωμάτων, ἰδίως πρὸς τὸ μέρος τῆς ἔσοχῆς, κατεδαφίσθη. Οὕτω τὸ ἤδη ὑφιστάμενον ἀμυντικὸν σύστημα ἔχει ἀντικαταστήσει τὸ προὔπαρξαν. Ἦδη ὁμως, ἀφοῦ ἐστερηθημεν τοῦ παλαιοῦ, θέλουσιν νὰ μᾶς ἀφαιρέσουν καὶ τὸ νέον ! . .

»Ἐπιτραπῆ εἰς τὸν λαὸν τῆς νήσου καὶ εἰς ὅλους τοὺς Ἑλληνας ἀδιακρίτως, νὰ ἔχουν διὰ τὰ τείχη τῶν αὐτὰ ἐν αἴσθημα καὶ σεβασμὸν θρησκευτικόν, τὸ ὁποῖον τοὺς ἀφῆκε τὸ παρελθὸν καὶ τὰ μεγάλα ἔθνη συμμαρτίζοντα ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας. Τὰ τείχη ταῦτα κατερριμμένα θὰ ἦσαν πένθος καὶ δηλητηριάσις, τὴν ὁποίαν αἱ Μ. Δυνάμεις, ἀσφαλῶς, δὲν θὰ ἐσκόπουσιν νὰ ἐπιβάλουν εἰς τὴν Ἑλλάδα».

Ἡ ΚΑΤΕΔΑΦΙΣΙΣ ΤΩΝ ΦΡΟΥΡΙΩΝ

Ἄλλ' ἄς ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ κύριον θέμα μας, τὴν κατεδάφισιν τῶν φρουρίων, εἰς ἐκτέλεσιν τῶν Συνθηκῶν τοῦ 1863 καὶ 64.

Ἐν τῇ συνθήκῃ τῆς 14ης Νοεμβρίου ἀντὶ τῆς λέξεως demolis, κατ' ἐπίμονον, ὡς ἰσχυρίζετο ἡ Ἀγγλία, ἀξίωσιν τῆς Αὐστρίας, εἶχε τεθῆ ἡ λέξις dementelés. Ἡ δὲ ἔκτασις τῆς κατεδαφίσεως ἀφίετο, κατὰ τὸ ἄρθρον 3, ἐντελῶς εἰς τὴν κρίσιν τῆς Ἀγγλίας.

Κατὰ τὸ τέλος Νοεμβρίου, ἐκαλεῖτο πράγματι ἐκ Κερκύρας εἰς Λονδῖνον ὁ Συνταγματάρχης τοῦ Μηχανικοῦ Wynne, ὅπως δώσῃ πληροφορίας διὰ τὸν τρόπον τῆς κατεδαφίσεως καὶ τὴν ἔκτασιν αὐτῆς. Τὴν δὲ 6 Ἰανουαρίου, ὁ λόρδος Ρώσσελ ἐγγνώριζεν εἰς τὸν συνάδελφόν Τὴν δὲ 6 Ἰανουαρίου, ὁ λόρδος Ρώσσελ ἐγγνώριζεν εἰς τὸν συνάδελφόν του Ὑπουργὸν τῶν στρατιωτικῶν, κόμητα Grey, τὰς ἀπόψεις του καὶ τὸ ὅσον ἀφορᾷ τὴν κατεδάφισιν πνεῦμα τῆς Συνθήκης. Θὰ ἤρκει, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Φόρειν Ὀφφισ, νὰ κατεδαφισθῶσι τὰ φρούρια τοῦ Βίδου καὶ τὸ φρούριον Ἀβραάμ, νὰ καθαιρεθοῦν δὲ αἱ ἐπάλ- τῶν Βίδου καὶ τὸ φρούριον Ἀβραάμ, νὰ καθαιρεθοῦν δὲ αἱ ἐπάλ- ξεις τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τοῦ Νέου φρουρίου. Θὰ ἐστερεῖτο οὕτω ἡ Κέρκυρα τοῦ συγκροτήματος ἐκείνου τὸ ὁποῖον ἀπετέλει φρούριον ἰσχυρὸν δυνάμενον νὰ ὑποστῇ τακτικὴν πολιορκίαν. Ἡ κατεδάφισις καὶ ὁ ἀφοπλισμὸς ἔδει νὰ γίνουσι πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως τῶν Βρεττανικῶν στρατευμάτων καὶ πρὸ τῆς παρελεύσεως τριμήνου ἀπὸ τῆς ἐπι- κυρώσεως τῆς Συνθήκης, ἣτις θὰ συνήπτετο μετὰ τῆς Ἑλλάδος (!).

Ἐν τῷ πνεύμῳ τοῦ ἀνωτέρω σκοτεινοῦ, ἄλλως τε, ἐγγράφου, ἐδί- δοντο ὁδηγίαι εἰς τοὺς ἐν Κερκύρα, πρὸς ἐναρξιν τῶν ἐργασιῶν τοῦ ἀφοπλισμοῦ τοῦ Βίδου καὶ τῆς ἀποτειχίσεως (dementelement). Πράγ- ματι περὶ τὰ μέσα Ἰανουαρίου τὸ μηχανικὸν ἤρχισε νὰ κατασκευάζῃ σι- δηρὰν ὁδὸν πρὸς τὴν παραλίαν, ἵνα μετακομισθῶσιν ἐκεῖθεν τὰ πυρο- βόλα εἰς Μάλταν (!).

Ἄμα τῇ ἄνω πληροφορίᾳ, ὁ Δεληγιάννης παραγγέλλει εἰς τὸν Τρικούπην νὰ διαμαρτυρηθῇ ἐντόνως, διότι, καίτοι ἐκκρεμοῦσαν εἰσέτι αἱ διὰ τὴν νέαν συνθήκην καὶ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ὅρων ἐκείνης τοῦ Νοεμβρίου διαπραγματεύσεις, ἡ Ἀγγλία προέβαιεν εἰς τὰ ἄνω μέτρα.

«Δυστυχῶς φαίνεται, ἐξακολουθεῖ, ὅτι σκοπὸς ὑπάρχει νὰ συντε- λεσθῇ τὸ ἔργον τῆς κατεδαφίσεως καὶ τῆς ἀφαιρέσεως τῶν ἐπάλξεων, πρὶν ἢ ἀρχίσωσι καὶ αἱ ἐπὶ τοῦ σχεδίου τῶν μεταξὺ τῶν τριῶν Δυνά- μεις».

(1) Πρὸβλ. S. Xenos : East and West, σ. 151.

(2) Ἐκθεσις τοῦ ἐν Κερκύρα Ἑλλ. Προξένου, ἐγγράφα ἐπίσημα, σ. 76.

μεων καὶ τῆς Ἑλλάδος συνθήκης διαπραγματεύσεις καὶ πρὶν ἢ ἔτι μᾶς κοινοποιηθῆ τὸ σχέδιον τοῦτο, παρουσιαζομένης οὕτω τῆς καταστροφῆς τῶν φρουρίων ὡς ἔργου τετελεσμένου. Σᾶς παραγγέλλομεν ἐπομένως νὰ καταβάλητε καὶ αὐτὶς πᾶσαν προσπάθειαν, ὅπως ἐκδοθῶσιν, εἰ δυνατόν ἀμέσως, ὑπὸ τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως διαταγαὶ σαφεῖς καὶ ὀριστικαί, ἵνα ἀνασταλῆ πᾶν ἔργον ἐν Κερκύρα ἀφοροῦν κατεδάφισιν οἰουδήποτε ὀχυρώματος ἢ ἀφαίρεσιν ἐπάλλξεων. Πρέπει νὰ παραστήσητε δεόντως εἰς τὸν Κόμητα Ρῶσσελ ὅτι οἰονδήποτε μέτρον ἤθελεν θεωρηθῆ κατάλληλον ὡς πρὸς τὰ φρούρια, οἰονδήποτε τρόπον ἐφαρμογῆς τῶν ὄρων τῆς Συνθήκης τῆς 14ης Νοεμβρίου ὡς πρὸς τὰ φρούρια τῆς Κερκύρας, ἂν εἶχεν ἀποφασίσει, εἶναι δίκαιον καὶ εὐλογον καὶ σύμφωνον πρὸς τοὺς κανόνας τῆς ἀβροφροσύνης, οἵτινες πρέπει πάντοτε νὰ ἐπικρατῶσιν εἰς τὰς διεθνεῖς σχέσεις, ὅποταν μάλιστα πρόκειται περὶ τοσοῦτον σοβαροῦ ἀντικειμένου, νὰ μᾶς κοινοποιήσῃ προηγουμένως τὸν τρόπον τοῦτον, καὶ ν' ἀκούσῃ τὰς παρατηρήσεις μας (¹)».

Εἰς τὰς ἄνω διαμαρτυρίας ὁ λόρδος Ρῶσσελ ἀπαντᾷ ὅτι οὐδόλως θὰ ἤρχιζεν ἢ κατεδάφισις πρὸ τῆς ὑπογραφῆς τῆς συνθήκης, ἀποκομίζονται δὲ μόνον τὰ ἐν ταῖς ἀποθήκαις. Ἀρνεῖται οὐχ' ἦττον νὰ κοινοποιήσῃ τὰ σχέδια τῆς κατεδάφισεως, ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι δὲν ἦσαν εἰσέτι ἔτοιμα.

Ὁ Ἕλλην διπλωμάτης ἠννόησεν ἀμέσως ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ὑπεκφυγῆς. Εἶναι πράγματι ἀναμφισβήτητον ὅτι ἡ ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου στάσις τῆς Ἀγγλ. Κυβερνήσεως δὲν ὑπῆρξεν εἰλικρινῆς. Θετικῆ ἀντιθέτως ἦτο ἡ ὑποστήριξις τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως. Ὁ ἐν Ἀθήναις Γάλλος Πρόεδρος κ. Βουρὲ ἐπεδείκνυεν εἰς τὸν Ἕλληνα ὑπουργὸν Δεληγιάννην τὰς τελευταίας ὁδηγίας τῆς Κυβερνήσεώς του, ἀπολύτως εὐνοϊκὰς διὰ τὴν Ἑλλάδα. Ὁ δὲ ἐν Λονδίῳ Γάλλος Πρόεδρος de la Tour d'Auvergne, ἔχων τὰς αὐτὰς ὁδηγίας, ἐστάθη, καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῶν διαπραγματεύσεων, παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Τρικούπη.

Συνταγέντων ἐν τῷ μεταξὺ τῶν σχεδίων, ὁ Wypp ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κερκυραν. Ἄλλ' ὁ λόρδος Ρῶσσελ ἀρνεῖται καὶ πάλιν νὰ κοινοποιήσῃ ταῦτα εἰς τὸν Τρικούπη. Μάταιαι ἀπέβησαν αἱ διαμαρτυρίαι, τὰ πειστικώτατα ἐπιχειρήματα καὶ ἡ εὐλωτιία τοῦ Ἑλλήνου διπλωμάτου. Ἐφθανον εἰς ὧτα μὴ ἀκουόντων. Ἡ Ἀγγλία εἶχε λάβει ἤδη τὴν ἀπόφασίν της. Πράγματι, τῆν 3)15 Φεβρ., ὁ Δεληγιάννης λαμβάνει τὴν κάτωθι ἀναφορὰν τοῦ ἐν Κερκύρα Ἑλλήνου Προξένου :

«Ὁ γενικὸς ἀφοπλισμὸς ὅλων τῶν ὀχυρωμάτων προχωρεῖ ταχέως, ὑπολογίζεται δὲ ὅτι τὸ βάρος τῶν κανονίων καὶ ἀπαντος τοῦ

(¹) Idem. σ. 75, ἔγγρ. 31.

ἀποκομισθησομένου ὕλικου ἀνέρχεται εἰς 70.000 δι' ὃ ἀπαιτοῦνται περὶ τὰ 50 μεγάλα φορητὰ πλοῖα. Ὁ ἀφοπλισμὸς τῶν φρουρίων τῶν ἄλλων νήσων ἐγένετο ἐπίσης κατ' αὐτάς. Ἡ φρουρὰ μεθ' ὅλων τῶν ἀποσκευῶν της ἐγκαταλείπει τὸ Βίδον, λέγεται δὲ ὅτι σήμερον δίδεται ἡ βαμβακοπυρίτης εἰς τὰς ὑπονόμους, δι' ὧν πρόκειται νὰ ἀνατραπῶσιν ἐκ βάρθρων τὰ ὀχυρώματα αὐτοῦ» (¹).

Ἄμα τῇ λήψει τῆς ὡς ἄνω ἐκθέσεως, σπεύδει ἡ Κυβέρνησις νὰ καταστήσῃ ἐνήμερον αὐτῆς τὸν Τρικούπη, ἵνα διαμαρτυρηθῆ ἐντόνως καὶ κατορθώσῃ ν' ἀποτραπῆ ὁ γενικὸς ἀφοπλισμὸς.

«Θὰ ἡδυνάμεθα—τοῦ γράφει ὁ Δεληγιάννης— νὰ ἐννοήσωμεν τὸν ἀφοπλισμὸν παντὸς φρουρίου τὸ ὅποιον εἶνα: καταδικασμένον εἰς κατεδάφισιν, ὄχι ὅμως καὶ τὴν ἀφόπλισιν ἐκείνων, ἅτινα πρόκειται νὰ μείνωσιν ἀνέπαφα, καὶ τὴν ἀφαίρεσιν παντὸς τοῦ ὕλικου».

Τὴν ἐπομένην (14/26 Φεβρ.), ὁ Ἕλληνα ὑπουργὸς ἐπανερχεται πάλιν ἐπὶ τῆς ἀπροσδοκίτου εἰδήσεως καὶ παραγγέλλει εἰς τὸν Τρικούπη ὅπως, ὑπενθυμίζων εἰς τὸν Λόρδον Ρῶσσελ τὰς ρητὰς ὑποσχέσεις του περὶ μὴ ἐνάρξεως τῆς κατεδάφισεως πρὸ τῆς ὑπογραφῆς τῆς συνθήκης, παρακαλέσῃ τοῦτον ὅπως τηλεγραφικῶς διατάξῃ καὶ ἀνασταλῆ ἢ κατεπαρκαλέσῃ τοῦτον ὅπως τηλεγραφικῶς διατάξῃ καὶ ἀνασταλῆ ἢ κατεπαρκαλέσῃ τοῦ φρουρίου Ἀβραὰμ καὶ τοῦ Νέου φρουρίου, κατεδάφισις ἧτις θὰ ἀφηνεν εἰς τὰς νήσους καὶ τὴν Ἑλλάδα ἀνεξαλείπτους καὶ ὀδυνηρὰς ἐντυπώσεις (²).

Δὲν εἶχεν ἔτι ὑπογράψῃ τὸ ἄνω ἔγγραφον ὁ Ἕλληνα ὑπουργός, ὅτε ἐκλήθη εἰς τὴν Συνέλευσιν ὅπως ἀπαντήσῃ ἐπὶ σχετικῶν ἐπερωτήσεων. Τὴν ἡῶρε εἰς μεγάλην συγκίνησιν ἐκ τῶν διαδόσεων, αἵτινες ὀργιάζον περὶ γενικῆς καταστροφῆς τῶν φρουρίων, μόλις δὲ μετὰ μεγάλου κόπου κατώρθωσε νὰ τὴν καθησυχάσῃ.

Δυστυχῶς δὲν ἐπρόκειτο περὶ διαδόσεων. Πράγματι τὴν ἐπομένην ὁ Ἕλληνα Προξένος δίδει νέας πληροφορίας, κατόπιν συναντήσεώς του μετ' ὁ στρατηγὸν Γάρετ :

«Κατὰ τοὺς λόγους του, γράφει, ἡ Ἀκρόπολις μένει ὀλοσχερῶς ἄθικτος. Τὸ νέον φρούριον, μετὰ τὴν γενομένην ἤδη ἀποτείχισιν τῶν πρὸς τὴν θάλασσαν κανονιστοειχίων, εὐδεμίαν θὰ ὀποστῆ βλάβην. Ὡς πρὸς τὰ ὀχυρώματα τοῦ ἔρους Ἀβραὰμ καὶ τοῦ Βίδου, θέλουσι ταῦτα

(¹) Ἐγγρ. 38 καὶ 51, σ. 86 καὶ 105.

(²) Ἐγγρ. 81, σ. 163.

(³) Ἐγγρ. 86 σ. 167.

καθαίρεθῆ καθ' ὄλοκληρίαν, ἐντὸς δὲ δύο ἐβδομάδων θὰ ἔχη αὕτη τελειώση, καθ' ὅσον ἢ κατεδάφισις προχωρεῖ δραστηρίως, ἀποκλειστικῶς εἰς τὰ ἐπὶ Προστασίας ἀνεγερθέντα ἔργα. Ὁ Κερκυραϊκὸς λαὸς παρίσταται μεθ' ὑπομονῆς φέρων τὸ ἄλλο, εἰς τὸ θλιβερὸν θέαμα τῆς ματαίας ταύτης καταστροφῆς, ἀνακράζων, εἰς πᾶσαν ὑπονόμου ἔκκρηξιν, **Ζήτω ἢ Ἐνωσις!** (1)

«Ἡ ὑπὸ τῶν Ἀγγλων ἐκκένωσις τῶν νήσων θὰ εἶναι τετελεσμένη τὴν 15ην ἢ 20ὴν Ἀπριλίου. Ἡ ἐπιβίβασις τοῦ ὕλικου ἐξακολουθεῖ ἀκαταπαύστως, πλοῖα δὲ φορτηγὰ ἀφίκοντο, ἵνα παραλάβωσι τὸ βον Σύνταγμα ὅπερ ἀποχωρεῖ πρῶτον τῶν νήσων ἀπερχόμενον εἰς Ἰαμάικαν» (2).

Ἡ εἶδησις διεδόθη εἰς τὰς Ἀθήνας ἀστραπιαίως καὶ παρήγαγεν γενικὴν συγκίνησιν καὶ ἀπογοήτευσιν.

«Ἀποροῦμεν, γράφει ὁ Δεληγιάννης εἰς τὸν Τρικούπην, ἀν ἀληθῶς, ὡς σὰς βεβαιοῖ ὁ Λόρδος Ρῶσσελ, αἱ διαταγαὶ τοῦ ὅπως μείνη ἀνέπαφον τὸ Νέον φρουρίον ἦσαν σαφεῖς καὶ κατηγορηματικαί, πῶς δὲ ἐν Κερκύρα ἀρχηγὸς τοῦ Μηχανικοῦ ἐτόλμησεν νὰ παραβῆ αὐτάς, θέτων χεῖρα καταστρεπτικὴν ἐπὶ τῶν ἄνω ὀχυρωμάτων. Παραπονεθῆτε πικρῶς πρὸς τὸν εὐγενῆ Λόρδον» (3).

Συνεχῶς εἰδήσεις ἀπογοητευτικαὶ καταφθάνουν ἐκ τῶν νήσων. Τὰ πυροβόλα ὄλων ἐν γένει τῶν φρουρίων ἐφορτώνοντο εἰς τὰ πλοῖα. Μὲ συγκρατημένην ἀγανάκτησιν γράφει ἐκ νέου ὁ Δεληγιάννης εἰς τὸν Τρικούπην, τὴν 28)11 Μαρτίου :

«Σὰς ἐγράψαμεν ἤδη ποίαν ὀδυνηρὰν ἐντύπωσιν ἐνεποίησεν ἐν Ἑλλάδι καὶ Ἐπτανήσῳ ὁ γενικὸς ἀφοπλισμὸς τῶν φρουρίων, ἢ μᾶλλον ἢ ἐντελὴς τῶν φρουρίων τούτων ἀπογύμνωσις, καθότι οὐδὲ κόκκον πυρίτιδος ἀφήνουσιν εἰς αὐτά.

»Ἡδυνάμεθα κάλλιστα νὰ καταδείξωμεν, ὅτι οὐδὲν εἶχον δικαίωμα οἱ Ἀγγλοὶ νὰ λάβωσι μεθ' ἑαυτῶν ἀναχωροῦντες ὅλα τὰ πυροβόλα καὶ ὅλα τὰ ἐν τοῖς φρουρίοις πολεμοφόδια,

(1) Διὰ τὴν κατεδάφισιν ἔσκαπτον παρὰ τὰ τεῖχη ὑπογίους χάνδακας καὶ ἔθεταν βαμβάκοπυρίτιδα, τὴν ὁποῖαν ἤναβαν μετ' ἠλεκτρικῶν σπινθῆρας. Ἐπὶ πέντε λεπτά οἱ ἐν τῇ πόλει τῆς Κερκύρας ἠσθάνοντο τὸν κλονισμὸν τῆς γῆς. Ἐνίοτε δὲ ὁ κρότος ἐγένετο σφοδρότερος καὶ ὁ πάταγος τόσον ἰσχυρὸς, ὥστε ἐθροῦντο αἱ ὕελοι τῶν οἰκιῶν τῆς πόλεως καὶ προαστείων. Ὅτε ἀνετινάχθη τὸ φρούριον τοῦ Βίδου, συνετρίβησαν αἱ ὕελοι τῶν ἐπὶ τῆς ἀπέναντι ἀκτῆς οἰκημάτων πλησίον τῆς πόλεως.

(2) Ἐγγρ. 103 σ. 187

(3) Ἐγγρ. 106 σ. 189.

α) Διότι ὅτε παρέλαβον τὰς νήσους ἤρουν εἰς αὐτάς καὶ πυροβόλα καὶ πολεμοφόδια εἰς ποσὸν ἱκανόν.

β) Διότι ἡ τελειότερα αὐτῶν ἐξόπλισις δὲν ἐγένετο μόνον δαπάνη τῆς Ἀγγλίας, ἀλλὰ συμμετέσχεν αὐτῆς οὐ μικρὸν καὶ ἡ Πολιτεία τοῦ Ἴονίου Κράτους.

»Ἀλλὰ δὲν θέλομεν τὴν σήμερον νὰ διεκδικήσωμεν τοιαῦτα δικαιώματα, οὐδὲ νὰ ἔλθωμεν ἔνεκα τούτου εἰς πάλιν δυσάρεστον μετὰ τῆς Ἀγγλίας, ἢς τὴν πρὸς τὴν Ἑλλάδα εὐμένειαν περὶ πολλοῦ ποιούμεθα. Θεωροῦμεν ὅμως καλὸν νὰ παρακαλέσωμεν αὐτὴν ν' ἀφήσῃ τοῦλάχιστον ἀκέραιον τὸν ὄπλισμὸν τῶν φρουρίων ἐκείνων, ἅτινα δὲν καταδαφίσθησαν.

»Μία τοιαύτη πράξις, δικαιοσύνη εἰς τὴν φύσιν της, θέλει προξενήσῃ καλὴν ἐντύπωσιν καὶ θέλει συντείνῃ οὐ μικρὸν εἰς τὸ νὰ μετριάσῃ τὴν πικρίαν, ἣν ἅπαντες τοσοῦτον βαθέως συνηθάνθημεν ἐκ τῆς καταδαφίσεως τῶν φρουρίων.

»Σὰς παραγγέλλομεν ἐπομένως νὰ ὀμιλήσῃτε περὶ τούτου μετὰ τοῦ λόρδου Ρῶσσελ καὶ νὰ τὸν παρακαλέσετε νὰ κατορθώσῃ νὰ γίνῃ δεκτὴ ἡ ἀνωτέρω ἡμῶν αἰτησις καὶ δοθῆ ἔν καιρῷ, καὶ εἰ δυνατόν, τηλεγραφικῶς διαταγὴ εἰς Κέρκυραν, ἵνα μείνη ἀνέπαφος ὁ ὄπλισμὸς τῆς τε Ἀκροπόλεως καὶ τῶν παραλίων φρουρίων, καθὼς καὶ τῶν λοιπῶν, ὅσα δὲν ἀνετράπησαν, παριστῶντες αὐτῷ ὅτι ἡ τοιαύτη ἀπόφασις, ἐκτὸς τῆς καλῆς ἐντυπώσεως, ἣν θέλει προξενήσῃ εἰς τὸ κοινόν, θέλει εὐχαριστήσῃ ἰδίως τὴν Α. Μ. τὸν σεβαστὸν ἡμῶν βασιλέα (1).»

Ἡ διαταγὴ πράγματι ἐστάλη, κατόπιν, ὅμως, ἑορτῆς, ὡς θὰ εἶδωμεν περαιτέρω,

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Τρικούπης ἠγωνίζετο ἐν Λονδίνῳ, ὅπως διασώσῃ ὅ,τι ἦτο δυνατόν.

Τὴν 25ην Φεβρ. ἔχει νέαν συνάντησιν μετὰ τοῦ Ρῶσσελ καὶ κατό-

(1) Παρεπονήθησαν, εἶπεν ὁ Ὑφυπουργὸς Layard εἰς τὴν Ἀγγλικὴν Βουλὴν, ὅτι ἀφαιροῦμεν τὰ ἱστορικὰ πυροβόλα τῆς Κερκύρας. Ἐκεῖνα ὅμως τὰ ὁποῖα ἀφαιροῦμεν εἶναι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἡμεῖς ἐθέσαμεν. Οὐτε εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ τὰ προσφέρωμεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐπὶ πλέον τῶν 90.000 λιρῶν, τὰς ὁποίας ἤδη ἐδώρησαμεν εἰς τὸ Ἴόνιον Ταμεῖον.

Αἱ ἄνω 90.289 λίραι ἦσαν τὸ χρέος τοῦ Ἴονικοῦ Ταμεῖου πρὸς τὴν Ἀγγλίαν ἐκ τῆς καθυστερήσεως τῶν εἰσφορῶν τοῦ διὰ τὸν στρατὸν. Ὁ Ἀρμοστής Λόρδος Νοῦγεντ εἶχεν ἀφήσει περίσσευμα 126.550 λιρῶν, τὸ ὁποῖον ἐξήντησε ὁ Δούγκλας, ἀφήσας καὶ ἔλλειμμα 80.000. Τὰς παραμονὰς τῆς Ἐνώσεως (31 Δεκ. 1863) τὸ ἔλλειμμα ἀνήρχετο εἰς 220.870 λίρας, πλὴν τοῦ ἄνω χρέους τῶν 90.289 £.

λογίους, πού θά ἐκλέξουν τὰ τρία πρῶτα μέλη. Τὸ προσωπικὸ δὲ ἀπὸ ἑνα Διευθυντήν, ἕνα ταξινόμον, ἕνα γραφέα καὶ δυὸ κλητῆρες, διοριζομένους ἀπὸ τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιο. Τὸ Β.Δ. ὄριζε ἀκόμη ὅτι ἕνας ἀνώτερος ὑπάλληλος τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης θά μπορούσε νὰ ἀποσπασθῆ, κατὰ τὴν πρώτη λειτουργία τῆς Βιβλιοθήκης, γιὰ νὰ δώσῃ τὴν κατεύθυνση στὴν ὀργάνωσίν της καὶ ἰδιαίτερα στὴν καταγραφή καὶ δελτιογράφισή της, στὴν ὁποία θά βοηθοῦσαν γιὰ ἕνα ἑξάμηνο δύο ἔκτακτοι γραφεῖς. Τὰ καθήκοντα τοῦ Διευθυντοῦ θά μπορούσαν ἀκόμα ν' ἀνατεθοῦν *με ἀντιμισθία 1200 δραχ. μηνιαίως*, ὁπότε στὴ θέση του στὸ Συμβούλιο θά διορίζεται ἕνας καθηγητῆς τοῦ Γυμνασίου διὰ πρόξεως τοῦ Γυμνασιάρχου. Γιὰ τὴ λειτουργία δὲ τῆς Δημοσίας αὐτῆς ὑπηρεσίας θά ἀναγράφεται σχετικὴ πίστωση στὸν Προϋπολογισμὸ τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας.

Σύμφωνα μὲ τὸ Β. αὐτὸ Διάταγμα, τὰ τρία μόνιμα μέλη ἐξέλεξαν τοὺς λογίους Δ. Δάση καὶ Ἄνδρ. Ἀβούρη ὡς αἰρετά, ὅλοι δὲ μαζὺ ἀνέθεσαν τὴ Διεύθυνση τῆς Βιβλιοθήκης στὸ Διευθυντὴ τοῦ Ἀρχιεπισκοπικοῦ Ζακύνθου κ. Δημ. Κοριατόπουλο. Ἔτσι περιμέναμε ὅλοι πὼς θά δοῦμε ἐπιτέλους ν' ἀνοιχθοῦν οἱ πολυτίμες βιβλιοθήκες, πού οὐσιαστικὰ ποτὲ δὲ λειτουργοῦσαν. Ἐν τούτοις καὶ οἱ βιβλιοθήκες μένουν κλειστὲς καὶ τίποτε δὲ γίνεται γιὰ νὰ λειτουργήσῃ ἡ νέα. Ἀποτέλεσμα: τὰ βιβλία κλεισμένα καὶ παραμελημένα νὰ καταστρέφονται. Καὶ πρῶτα - πρῶτα ἡ Φωσκολιανή, πού περιλαμβάνει καὶ τὴν πολυτίμη τοῦ Δε Βιάζη, ἐξακολουθεῖ ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ ἐφόρου της Κονοφάου νὰ μένη σφραγισμένη. Ἡ κατάσταση τῆς Δημοσίας δὲν εἶναι ἀπὸ τ' ἄλλο μέρος καλύτερη. Ὑπάρχουν βιβλία ἀκατάγραφα ἀπὸ βετίας.

Καθὼς πληροφοροῦμεθα, τὸ πρόγραμμα τοῦ Δ. Σ. τῆς νέας Δημοσίας Βιβλιοθ. εἶναι νὰ καταστραφοῦν τὸ ἐντελῶς ἄχρηστα βιβλία, καὶ νὰ διασωθοῦν τὰ ὑπόλοιπα, μεταφερόμενα σ' ἄλλο εὐρύχωρο οἶκημα. Σωστὸ πρόγραμμα, πού ἀπαιτεῖ ὅμως μεγάλη προσοχή, ἀποκλειόμενης κάθε σπουδῆς.

Ἀσχοληθήκαμε πολλές φορές σχετικῶς, τονίζουμε δὲ ἀκόμη μιὰ φορά πὼς τὸν πνευματικὸν αὐτὸ θησαυρὸ, πού μᾶς κληρονόμησαν οἱ περασμένες γενεές καὶ πού συνέτεινε ὄχι λίγο στὴν ἀνθιστὴ τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἱστορικῶν μελετῶν στὴ Ζάκυνθο, ἔχουμε καθῆκον νὰ διαφυλάξουμε ὡς κόρη ὀφθαλμοῦ. Ἡ ἐργασία τῆς συνενώσεως τριῶν πολυτίμων Βιβλιοθηκῶν, πού περιέχουν πολλαπλὰ σπάνια βιβλία, σπουδαίους κώδικες καὶ ἀρχέτυπα, καὶ πού στεγάζονται σὲ τρία διάφορα χτίρια δὲν εἶναι εὐκόλη. Χρειάζεται ἀντίθετα μεγάλη προσοχή, αὐτοθυσία καὶ χέρια πολλά. Ὅσο γιὰ τὴ δελτιογράφισή θά ἀπαιτηθοῦν ἴσως καὶ 2-3 χρόνια, θά εἶναι δὲ ἀπαραίτητη γι αὐτήν, ἔξω ἀπὸ τὸν εἰδικὸν ὑπάλληλον τῆς Ἐθν. Βιβλιοθήκης, ἄνθρωποι πού θά μπορούν νὰ διακρίνουν τὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου γιὰ νὰ τὸ κατατάξουν ἀκριβῶς ὅπως πρέπει. Τὸ πρῶμα ὅμως δὲν ἐπείγει γιὰ τοὺς κατὰ περιεχόμενον καταλόγους. Κεῖνο πού εἶναι ἀπαραίτητη ἀνάγκη νὰ γίνῃ εἶναι κανονικὴ καταγραφή τοῦ περιεχομένου καὶ τῶν τριῶν Βιβλιοθηκῶν. Συσταίνομε ἐπίσης νὰ μὴ καταστραφοῦν ἐκεῖνα πού θά θεωρηθοῦν ὡς ἄχρηστα. Κι αὐτὰ μπορούν κάποτε νὰ χρησιμοποιηθοῦν. Θά μπορούσαν νὰ κλειστοῦν σὲ κιβώτια καὶ νὰ μένουν σὲ κάποια ἀποθήκη.

Ἡ Δημοτικὴ Βιβλιοθήκη Πατρῶν

— Ὁ Δῆμος Πατρῶν, προκειμένου νὰ στεγάσῃ τὴ Βιβλιοθήκη Γούναρη, ἀπεφάσισε ἀξιόπαινα καὶ ἀνήγειρε ἴδιο μέγαρον γιὰ Δημοτικὴ Βιβλιοθήκη.

Γιὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ δὲ κάποια πρόσδο ἀπὸ τὸ χίτριον, ὥστε νὰ ἐλαττωθοῦν τὰ ἔξοδα συντηρήσεώς της, διεσκεύασε τὸ εἰσόγειον σὲ μαγαζιά.

Ἦταν τόσο αἰσθητὴ ἡ ἔλλειψη Βιβλιοθήκης στὴν Πρωτεύουσα τῆς Πελοποννήσου, ὥστε ἡ ἀπόφαση τοῦ Δήμου ἀκούστηκε καὶ ἐπεδοκιμάστηκε μὲ ζωνερὴ χαρὰν ἀπ' ὅλους ἀνεξαιρέτως. Μὲ ἀπορία, λοιπόν, εἶδαμε στὸ *Νεολόγο* τὸν ἀγαπητὸ φίλον κ. Μηλιάδην τὰ γραφῆ ὅτι:

«Μιά βιβλιοθήκη, ἔχει σημασία μόνον ὅταν εἶναι ἕνας ζωντανὸς ὀργανισμὸς, πού ἐκπληρώνει ἕναν προορισμὸ. Κι ὁ μόνος προορισμὸς της εἶναι ν' ἀποτελῆ τὸ κέντρο τῆς δημιουργικῆς πνευματικῆς ἐργασίας τῶν εἰδικῶν τοῦ τόπου. Διὰ τοῦτο ὅμως χρειάζεται, ἐκτὸς ἀπὸ ἕνα μεγάλο στόκ βιβλίων στὴν ἀρχή, ἐξακολουθητικὸ συγχρονισμὸ. Διαφορετικὰ ἀχρηστεύεται καὶ ὁ πλοῦτος πού εἶχεν ἀποκτήσει».

(Ὡστε ἡ Γεννάδιος, ἡ Labronica, ἡ περίφημη Laurenziana καὶ τόσες ἄλλες βιβλιοθήκες, πού δὲν συγχρονίζονται, εἶναι ἄχρηστες ;)

Ὁ κ. Μηλιάδης νομίζει ὅτι θάπρεπε πρῶτα ν' ἀγορασθοῦν τὰ βιβλία καὶ μετὰ νὰ χτισθῆ τὸ μέγαρον. Τὴ δαπάνη γιὰ τὸν πλουτισμὸ καὶ τὸ προσωπικὸ ὑπολογίζει οὐ ἕνα ἑκατομῦριον τὸ χρόνο. Ἀλλὰ καὶ δὲν ἀρκεῖ νὰ πλουτισθῆ: ἐξακολουθεῖ, καὶ τέλεια ἂν εἶναι, δὲν ἀρκεῖ μόνη της

«Μιά Βιβλιοθήκη, ἐξακολουθεῖ, καὶ τέλεια ἂν εἶναι, δὲν ἀρκεῖ τίποτε. Τὸ Βιβλίου δημιουργήσῃ πνευματικὴ κίνηση, ἐκεῖ ἕνα ὄργανον στὰ χέρια μόνον ἐκείνου, πού ἔφτασε νὰ νοιώσῃ τὴν ἀνάγκη του, ἀλλὰ καὶ νὰ μάθῃ, μὲ σπουδὴ καὶ μὲ κόπο βαρὺ, τὴ χρησιμοποίησίν της».

Ἐν εἶναι λοιπὸν φρόνιμον ἕνας Δῆμος πού ἔχει ν' ἀντιμετωπίσῃ *ἄπειρες καὶ ἐπείγουσες πνευματικῆς ἀνάγκες τῶν μεγάλων δμάδων*, νὰ δαπανᾷ σεβαστὰ ποσὰ γιὰ τοὺς 5 ἢ 10 μελετητῆς τῶν Πατρῶν, καὶ νὰ μεγαλοπιάνεται πὼς ἔχει τᾶχα Βιβλιοθήκη».

Τῆς Ἑπτανησιακῆς βιβλιοθήκης τίς βρῖσκει ὁ κ. Μηλιάδης, πού ἔχει χρηματίσει Ἐφορὸς Ἀρχαιοτήτων Κερκύρας, σήμερον ἀπόλυτα νεκρῆς.

«Σοὺ κάνουν λύπη — γράφει — νὰ τίς βλέπῃς. Δὲν καταφεύγουν σ' αὐτὲς παρὰ μονάχα κανεὶς ἱστοριοδίφης γιὰ κανένα παλιὸ βιβλίον, συχνότερα ὅμως οἱ ἀνεπιθύμητοι βιβλιόφιλοι. Οἱ βιβλιοθήκες αὐτὲς δὲν δημιουργοῦν πνευματικὴ ζωὴ. Εἶναι ἀπλούστατα *«Μουσεῖα παλιῶν βιβλίων»*».

Δὲν θέλει — σ' αὐτὸ συμφωνοῦμε — τὸν τύπον Γενικῆς Βιβλιοθήκης. Ἄλλ' οὔτε καὶ τὴν Τοπικὴ Βιβλιοθήκη βρῖσκει ὀφελίμη γιὰ τὴν Πάτρα. Γι αὐτὴν νομίζει ὅτι ἔχει ἀνάγκη μονάχα ἑνὸς ζωντανοῦ λαϊκοῦ ἀναγνωστηρίου, πού θά μπορούσε νὰ χωρέσῃ ἄνετα σὲ μιὰ μικρὴ πτέρυγα τῆς Βιβλιοθήκης, *«διατιθεμένου τοῦ ὑπολοίπου χώρου δι' ἄλλους σκοποὺς»*.

Ὁμολογοῦμε πὼς δὲν μπορέσαμε νὰ ἐννοήσουμε τὴν ἀνάγκη νὰ γραφοῦν τὰ δύο μεγάλα ἄρθρα γιὰ νὰ καταλήξουμε σ' αὐτὸ τὸ συμπέρασμα. Δὲν μποροῦμε βέβαια νὰ μαντέψουμε τοὺς ἄλλους αὐτοὺς σκοποὺς. Μουσεῖο ; Σάλα διαλέξεων ; Τὶ τᾶχα νὰ πληρῆ *τις ἐπείγουσες πνευματικῆς ἀνάγκες τοῦ μέγαλον κοινού* ;

Παρατηροῦμε μονάχα — καὶ τοῦτο ἐπειδὴ ἔτυχε ν' ἀσχοληθοῦμε μὲ τὴ Βιβλιοθήκη τῶν Πατρῶν — πὼς ἂν ὁ πρῶτος τῆς Βιβλιοθήκης Γούναρη εἶναι σήμερον μικρὸς, μπορεῖ καὶ πρέπει νὰ αὐξηθῆ μὲ δωρεὰς ἀπὸ τοὺς πλοῦσιους καὶ διαπρεπεῖς Πατρινοὺς καὶ ἀπὸ τίς κληροδοσίας, πού θετικὰ θά ἔχῃ ἡ Βιβλιοθήκη, ἂν τὸ ἴδρυμα περιβληθῆ μὲ στοργή. Ἐπειτα δὲν θά ἦταν ἀνάγκη νὰ ἀποκτᾷ ὅλα τὰ ἐκδιδόμενα ἑλληνικὰ βιβλία, πού τὰ περισσότερα εἶναι ἀνάξια λόγου, ἀλλὰ μονάχα 50—100 τὸ χρόνο. Ἡ Δημοτικὴ Βιβλιοθήκη τῶν

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

- Ἀρης Χατζηδάκης : «*Οἱ Πολιτεῖες τῶν ὠρῶν*» (ποιητικὴ συλλογὴ). Ἀθήναι, 1936, [ἔκδοσις Γκοβόστη].
- Δημ. Π. Πασχάλης : «*Ἄνδρου λαογραφικά - Καλλιβρούσηδες*». Θεσσαλονίκη, 1936.
- Δημ. Λ. Ζωγράφου : «*Ἱστορία τῶν ἀποξηραντικῶν μεθόδων τῆς Κορινθιακῆς σταφίδος*». [1636-1825-1933]. Ἀθήναι 1935.
- Παν. Βρισμιτζάκης : «*Ἐπιφαινόμενα*». [Ποιήματα]. Πρόλογος Louis Rousset. Τόμ. Α'. Ἀλεξάνδρεια, 1936.
- Στέλλας Πέππα : «*Ὀδηγία* διὰ τὴν ἀναγραφὴν τῶν τίτλων εἰς τοὺς ἀλφαβητικοὺς δελτιοκαταλόγους τῶν Πρωσσικῶν Βιβλιοθηκῶν». [Ἐκδοσις Συμβουλίου Βιβλιοθηκῶν τῆς Ἑλλάδος, ἀρ. 10]. Ἀθήναι, 1936.
- Νικίου Α. Βέρτη : «*Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία - Κατάλογος τῶν ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ κατὰ νόμον κατατεθειμένων ἀντιτύπων*». Τεῦχ. 5ον. [Ἐκδοσις Σ. Β. Τ. Ε., ἀρ. 11]. Ἀθήναι, 1936.
- Μ. Βάλσα : «*Ἡ Γάγγραινα*». Σκηνηκὴ δρᾶσι σὲ 4 πράξεις. Δράμα, 1936, δρ. 30.
- Δημ. Π. Πασχάλης : «*Δώδεκα ἐν Ἄνδρῳ Βυζαντινὰ Μοναστήρια*». Ἀθήναι, 1936. [Ἀνατ. ΙΒ'. τόμ. Ἐπετηρίδος Ἐτ. Βυζ. Σπουδῶν].
- Διον. Δ. Ζέρμπα : «*Οἱ Ἀυτοκρατορικοὶ Γάλλοι εἰς Παξοὺς*». [1807-1814]. Ἀθήναι, 1936.
- Σωτήρης Σκίπης : «*Διμάνια καὶ Σταθμοὶ*». [Ποιητικὴ ἐκλογή 1922-1930] μὲ γράμμα τοῦ Π. Βαλερύ. Ἀθήναι, 1936, δρ. 50.
- Γ. Βαλέτας : «*Ὁ Παπαδιαμάντης καὶ τὸ γλωσσικόν*». Θεσ/νίκη, 1936. Ἐανατύπωμα ἀπὸ τῆ «*Νέα Πνοή*».
- Γιάννη Σκαρίμπα : «*Ὀὐλαοῦμ*». [Ποιήματα]. Ἀθήνα, 1936.
- Ἑπτανησίας : «*Δύο ἀνέκδοτα γράμματα τοῦ Δούντζη καὶ τοῦ Βαλαωρίτη*». [Ἀνατύπωση ἀπὸ τῆ «*Νέα Ἐστία*» τεῦχ. 232]. Ἀθήναι, 1936.
- Κ. Δ. Τριανταφυλλοπούλου : «*Ἡ ἀναφορὰ τῆς Μαντῶς Μαυρογένη κατὰ τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντη*». Ἀθήναι, 1928.
- Γ. Βαλέτα : «*Ἐκδόσεις καὶ σύνθεσις τῆς Νεοελληνικῆς γραμματολογίας τοῦ Ἀλεξ. Ρ. Ραγκαβῆ*». Ἀθήναι, 1936. [Ἀνατύπωση ἀπὸ τῆ «*Νέα Ἐστία*»].
- Γ. Βαλέτα : «*Δ. Βερναδάκη, ἡ Δημοσίαι ἐκπαίδευσις*», μὲ πρόλογο καὶ σημειώσεις. [Μιτυλήνη, 1936].
- Γ. Βαλέτα : «*Φιλολογία στὸν Κρυστάλλη*. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ Βαλαωρίτη. Ὁ Κρυστάλλης ἱστορικός, βιογραφικά, βιβλιογραφικά, κριτικά». Μιτυλήνη, 1936.

Πλούσια Βιβλιογραφία ἑφημερίδων καὶ Περιοδικῶν, κριτικὲς δὲ δημοσιευθεῖσιν στὸ ἐρχόμενο καὶ ποὺ δὲ περιέχη καὶ τὰ περιεχόμενα τῆς Δεκαετίας τῆς Ἰονίου Ἀνθολογίας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ Ἰ ΤΟΜΟΥ

ΤΕΥΧΗ 104-115 (1936)

ΠΟΙΗΜΑΤΑ

- Δ' Annunzio : Ὠρα χαρούμενη, [μετάφρ. Θ. Μακρῆ] σ. 1.
Γεράσιμος Μαρκοῦ : Ἀνέκδοτα ἐπιγράμματα, σ. 8, 131.
Διονύσιος Ρώμας : Μεσημεριάτικη Λειτουργία, Κούραση, Σταμάτης' ἡ βροχή, σ. 9. Παλιές Ἀγάπες, Ὑλοποίηση, 5-7, σ. 40.
Ταγκός : [Μετάφρ. Ἄν. Σκιαδαρέση], σ. 39.
Σοφοκλέους : Ἡλέκτρα, [μετάφρ. Ἄν. Σκιαδαρέση], σ. 134.
Μαρίνος Σιγοῦρος : 20 Ἀνέκδοτα σατυρικά ἐπιγράμματα, σ. 63-67. Ἡ Καλὴ Πράξις, σ. 127.
Εἰρήνη Δεντρινού : Ἀγάπη ποὺ σβύνει, σ. 79.
R. Browing : Ἀγάπη κοντὰ στὰ ἐρείπια [Μετάφρ. Μ. Βυζαντινοῦ] σ. 83-84.
Διονυσίου Σολωμοῦ : Per monaca [μετάφρ. Κ. Καιροφύλα], σ. 85-86.
Νικ. Κλ. Λανίτης : Ζάκυνθος, σ. 87.
Μαν. Γεω. Τζανετάτος : Ποιήματα, σ. 134.
Δημοτικὰ δίστιχα Ζακύνθου, σ. 132.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΚΡΙΤΙΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ

- Εἰρήνη Δεντρινού : Στέλλας Χρυσομάλλης, σ. 2-6, 68-72.
Σπύρος Μινώτος : Ποιητικὰ ταξίδια. Παῦλος Μπουζέ, Παῦλος Μαρτιέ-τόν, σ. 14-16.
Κ. Καιροφύλας : Μάρκος Δεφαράνας, ὁ ποιητὴς τῆς ἱστορίας τῆς Σωσάννης, σ. 135-139.

ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ

- Δ. Χ. Ζώης : Ἐπαναστατικὸν κίνημα ἐν Ζακύνθῳ κατὰ τὸ 1901, σ. 17-19.
Κ. Καιροφύλας : Φραγκίσκος Ρώμας καὶ τὸ Προξενεῖον Τουρκοκρατίας εἰς τὴν Ζάκυνθον, σ. 19-20. Σεισμὸς εἰς τὰς Στραφάδας σ. 21, Ποικίλα σημειώματα σ. 21, Ἱστορικὰ σημεῖα σ. 140.
Σπύρος Μινώτος : Ἡ καταδράσις τῶν Κερκυραϊκῶν φρουρῶν καὶ ἡ οὐδετεροποίησις τῆς Κερκύρας, σ. 41-62, 95-126, σ. 143-174.

ΔΙΑΦΟΡΑ

- Στέφανος Δραγοῦμης : Ἡ Παλαιὰ Ζάκυνθος, Νεκροταφεῖον Ἐλλειψίς, Ἐνταφιασμὸς ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, Δεισιδαιμονία, Ἅγια λείψανα, Πλήθος εορτῶν, Πανηγύρεις σ. 22-24. Τὰ καμπαναριά της 141-142.

- Κ. Παλατιανός : Ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖον Γερ. Μαρκοῦ, 7—8.
 Διον. Π. Καλογερόπουλος : Ἀνέκδοτος ἐπιστολὴ Ἰακώβου Πολυλά, σ. 87—88.
 Σπύρος Μινώτος : Ἡ Δημοσίαι Βιβλιοθήκη Κερκύρας, σ. 175. Ἡ τῆς
 Ζακύνθου, σ. 176, Ἡ τῶν Πατρῶν, σ. 177. Ἡ
 50τηρίδα τοῦ Ξενοπούλου, σ. 179. Ἡ Βιβλιο-
 γραφία Ἰωάν. Μεταξᾶ, σ. 178, Ἑπτανησιακά
 Χρονικά 178.

ΣΟΛΩΜΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

- Σπύρος Μινώτος : Ἡ κριτικὴ ἔκδοσις, σ. 27.
 Γ. Βαλέτας : Ἡ πρώτη καὶ βασικώτερη σολωμικὴ μελέτη, σ. 73,
 Σολωμικαὶ παρασημειώσεις φιλολογικῆς στά-
 δημοτικὰ τραγούδια, σ. 74—76.
 Γ. Ζώρας : Πῶς εἶδε τὸ Σολωμὸ ὁ Ἰούλιος Slowacki, 80—82.
 Κ. Καιροφύλας : Ἀνέκδοτα ἔργα καὶ παρατηρήσεις, σ. 85—87.
 Δ. Χ. Ζώης : Προσθήκη εἰς Βιβλιογραφίαν Σολωμοῦ, σ. 10—13.
 Ἀνέκδοτος ἐπιστολὴ Δημ. Σολωμοῦ, σ. 128.
 Κλοπὴ τοῦ Ποιητοῦ ἀπὸ τὸν ὑπέρτερον του, σ.
 129, Ἡ διαθήκη τοῦ Σολωμοῦ, σ. 130.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ

- Σπύρου Μινώτου : Ἡ 10ετηρὶς τῆς «Ίονίου Ἀνθολογίας», σ. 25, Τῆς
 «Νέας Ἑστίας», σ. 26, Παλαμικῆς γιορτῆς, σ.
 26, Τιμητικαὶ ἐκδηλώσεις στὸν κ. Καμπούρο-
 γλου, σ. 34.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

- Μαρίνος Σιγοῦρος : Ἀλ. Ἐμπειρικοῦ «Physionomies», σ. 28, Ἀγγ. Ση-
 μηριώτη «Ὀνείρων Ἴσκιος», σ. 30, Κ. Θεο-
 τόκη «Κορφίτικες Ἱστορίες», σ. 77, Σωτήρη
 Σκίπη «Διμάνια καὶ Σταθμοί», σ. 89—90.
 Κ. Καιροφύλας : Κ. Ἀργέντη «Ἡ κατάληψις τῆς Χίου ὑπὸ τῶν Βε-
 νετῶν τὸ 1694», σ.
 Σπύρος Μινώτος : Ἄνδρ. Παπαγιαννοπούλου «Πυθιονίκη», σ. 30. Μιχ.
 Θ. Λάσκαρι «Ἕλληνες καὶ Σέρβοι κατὰ τοὺς
 ἀπελευθερωτικούς τῶν ἀγῶνας 1804—1830» σ.
 31—34.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ : σ. 35—36, 91, 180.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ : σ. 36—38, 92—94.

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ ΤΩ 1841

Κεφάλαια Μετοχικὰ καὶ ἀποθεματικὰ δεχ. . . . 1.250.000.000.—
 Καταθέσεις (τῆ 30 Ἰουνίου 1936) » . . . 10.073.000.000.—

ΥΠΟΔΙΟΙΚΗΤΗΣ

ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ

Ἰωάν. Α. Δροσόπουλος

Ἀλέξανδρος Γ. Κορυζῆς

ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ἐν Ἀθήναις
 ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα
 ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΑ ΕΝ ΑΙΓΥΠΤῳ
 Κάϊρον, Ἀλεξάνδρεια, Ζαγοζίκ.
 ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΤΑΙ εἰς ὅλας τὰς χώρας τοῦ ἔξωτερικοῦ.

Ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος ἐκτελεῖ πάσης φύσεως τραπεζικὰς ἐρ-
 γασίας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ τὸ ἔξωτερον ὑπὸ ἐξαιρετικῶς συμφέροντος ὅρους
 Δέχεται δὲ καταθέσεις εἰς πρώτην ζήτησιν, ἐπὶ προθεσμία καὶ ταμειυτηρίου
 μὲ λίαν εὐνοϊκὰ ἐπιτόκια.

ΤΟ ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΖΑΚΥΝΘΟΥ

Παρέχει εἰς τοὺς καταθέτας του τὸν αὐτὸν τόκον
 ὅστις ἔχει καθορισθῆ διὰ Νόμου δι' ὅλας
 τὰς ἐν Ἑλλάδι Τραπεζάς.

ΔΩΣΑΤΕ ΕΙΣ ΤΟ ΧΑΜΟΓΕΛΟ ΣΑΣ ΕΝΑ ΝΕΟΝ
ΘΕΛΗΤΡΟΝ

Μία αντισηπτική 'Οδοντοκρέμα ή όποια αφαιρεί τās
κηλίδας και αποδίδει στὰ δόντια τήν φυσικήν των λευ-
κότητα είναι ή

ΚΟΛΥΝΟΣ

εις τήν όποίαν απενεμήθη υπό τής Χ Διεθνούς 'Εκθέσεως
Θεσσαλονίκης μέγα βραβείον «έκτός συναγωνισμού».

Εις τήν κρέμαν ξυρίσματος ΚΟΛΥΝΟΣ απενεμήθη επί-
σης υπό τής αúτης 'Εκθέσεως τὸ χρυσοῦν μετάλλιον.

ΓΕΝ. ΑΝΤΙΠΡΟΣ : ΜΩΡΙΣ ΦΑΡΑΤΖΗ ΟΔΟΣ ΣΚΟΥΛΕΝΙΟΥ 3, ΑΘΗΝΑΙ

